

BRUKERVEILEDNING

Dette dokumentet er en interaktiv PDF-fil (iPDF). Dokumentet er designet for Adobe Reader/Acrobat Pro DC. Enkelte funksjoner vil ikke virke i nettleesere som støtter PDF plug-ins. Har du vanskeligheter med visning i nettleser kan du laste ned filen og åpne PDF-en i Adobe Reader/Acrobat. Menyknappene fungerer i de fleste PDF-lesere for nettbrett som støtter hyperlenker.

Høyre-pil: bla én side frem (eller bruk piltastene/skrollehjulet)

Venstre-pil: bla én side tilbake (eller bruk piltastene/skrollehjulet)

Forrige visning: tilbake til tidligere viste sider

Neste visning: fram til tidligere viste sider

Avansert søk

Etisk handel-rapporten

Stormberg med bærekraft i sitt DNA gjennom 25 år

Tall og statistikk fra medlemmene i Etisk handel Norge

Hva er levelønn og hvorfor skal vi bry oss om det?

Etisk handel og bærekraft er to sider av samme sak

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Vi i Etisk handel Norge har handel i navnet vårt fordi handel, gjort på den rette måten, bringer folk ut av fattigdom og skaper felles velferd. Handel er også effektivt mot krig og konflikt. Demokratier fører ikke krig mot hverandre, og handel fremmer fred mellom stater. Men Russlands illegitime krig mot Ukraina har gjort en usikker verden enda mer urolig og uforutsigbar. Autoritære regimers kamp mot demokratiet hardner til og menneskerettighetene blir sett på som vestlig kulturimperialisme.

La oss være helt tydelig: Menneskerettighetene gjelder for alle, de er universelle og udelelig, vi kan ikke velge mellom de ulike rettighetene. Heldigvis blir det stadig større enighet også i næringslivet om at det finnes en felles standard for ansvarlig næringsliv, det vi kaller gullstandarden for samfunnsansvar: OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter, FNs konvensjoner og ILOs ti kjernekonvensjoner. At det er et felles sett med retningslinjer betyr mindre usikkerhet om hvilke spilleregler som gjelder for næringsliv i de globale leverandørkjedene, og ingen stat eller bedrift kan komme unna med å argumentere med kulturforskjeller når det gjelder for eksempel barnearbeid eller tvangsarbeid.

Etisk handel Norge satt i Etikkinformasjonsutvalget som skrev utkastet til åpenhetsloven. Den baserer seg på nevnte gullstandard og er en erkjennelse av at frivillighet ikke er nok. Lovpålagte aktsomhetsvurderinger må til for å få til forbedringer for mennesker, samfunn og miljø. Gjennom våre medlemmer skal vi gjøre det vi kan for å få til forbedringer på bakken. Det at vi er en flerpartsorganisasjon er en nøkkelfaktor for å møte komplekse utfordringer i leverandørkjeden som den enkelte virksomhet ikke kan løse alene. En sentral del av forbedringsarbeidet er å støtte aktivt opp om faglige rettigheter både i egen virksomhet og i leverandørkjeden, samt ha en aktiv interessent-dialog. Ofte er det en bransjeutfordring som den enkelte virksomhet kan ha utfordringer med å løse alene. Derfor har vi både aktive bransjeforum

og aktsomhetsprosjekter for dagligvarebransjen i Vietnam og Elfenbenskysten, og tekstilbransjen i Bangladesh og Sør-Afrika. Medlemmer hos oss er forpliktet til å offentlig rapportere om aktsomhetsarbeidet og vi heier på alle som er åpen om utfordringer de støter på i sine leverandørkjeder. Det er også en medlemsforpliktelse å gjøre aktsomhetsvurderinger etter gullstandarden og medlemmer som ikke overholder forpliktelsene risikerer eksklusjon. Vårt strategimål er at medlemmene skal være ledende på aktsomhetsvurderinger – og det er mange av våre medlemmer som jobber hardt for å komme dit. Men som alt godt arbeid – det tar tid!

I våre medlemsundersøkelser får vi særlig god tilbakemelding på den enkelte medlemsrådgiver, i tillegg til kursopplæring og verktøy. Vår styrke er vår praktiske tilnærming. Bærekraftsarbeidet kan til tider fremstå som en jungel, og da er det godt å ha en rådgiver som kan navigere. Hva er så forskjellen på bærekraft og etisk handel? Etisk handel er det samme som ansvarlig næringsliv og bærekraft forretningspraksis. Vi kan ikke nå bærekraftsmålene uten godt aktsomhetsvurderingsarbeid fra næringslivet og offentlige virksomhet. Derfor er bærekraft og etisk handel to sider av samme sak.

Heidi Furustøl, daglig leder Etisk handel Norge. (Foto: Etisk handel Norge)

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Vannrisiko i medlemmenes leverandørkjeder

Å produsere en kilo bomull i India krever i gjennomsnitt 22 500 liter vann. Etisk handel Norge har som mål i inneværende strategiperiode at våre medlemmer bedrer vannforvaltning i sine leverandørkjeder, og har derfor gjennomført en kartlegging av status.

Bærekraftig bruk av vann er en viktig prioritet for alle sektorer og regioner i verden. Vann er ikke lenger en ubegrenset naturlig ressurs. Allerede nå ser vi eksempler på at produksjon må stoppe, flytte eller i ytterste konsekvens legge ned på grunn av minkende vannressurser. Samtidig som det er en nødvendig innsatsfaktor i mange produksjonsprosesser, er det også en rekke områder der produksjon går ut over husholdningers og småbønders tilgang. Noen problemstillinger vi ser i en rekke produksjonssteder er uttapping av grunnvann, bruk av skadelige plantevernmidler og for dårlig rensing av avløpsvann.

India og Pakistan med ekstrem høy vannrisiko

Når vi ser på hvor medlemmene har flest produsenter, er det seks land som skiller seg ut med høy vannrisiko: Italia, India, Tyrkia, Spania, Portugal og Pakistan. Av disse er India og Pakistan kategorisert med ekstrem høy vannrisiko. Det er spesielt produksjon innen tekstil, dagligvare og møbler/interiør som er fremtredende blant våre medlemmers leverandører i de seks landene.

Blant våre medlemmer er det særlig tekstil, møbel og interiørindustri som har leverandører i India, Tyrkia og Pakistan og Portugal, mens dagligvaresektoren har størst eksponering mot Italia og Spania.

Bomullsproduksjon krever enorme mengder vann

I India har våre medlemmer mesteparten av sin produksjon i møbelsektoren og tekstilsektoren. Her er det risikoområder tilknyttet produksjon av bomull, polyester og stål. Å produsere

en kg bomull i India krever i gjennomsnitt 22 500 liter vann, over det dobbelte av det globale gjennomsnittet. Også i Pakistan er bomullsproduksjonen stor. Produksjon av tekstiler fører også med seg høyt forbruk av vann i innfarging og prosessering. Hvilke teknologier som brukes og hvor god rensing er kan spille en stor rolle for fotavtrykket til denne vannbruken.

Tørke kan gjøre forsynings situasjonen til Norge utfordrende

Jordbruk står for en stor del av forbruket av vannressurser, og for dagligvaresektoren er vann en helt avgjørende innsatsfaktor. En rekke av Etisk handel Norges medlemmer har gode samarbeid med leverandører av frukt og grønnsaker i Italia og Spania. Begge disse landene er også utsatt for tørke, noe som kan gjøre forsynings situasjonen utfordrende.

Utfør vannrisikokartlegging i leverandørkjeden

Gjennom dialog med våre medlemmer ser vi klart at det er motivasjon til å ha større søkelys på vannrisiko i tiden framover. Dette til tross for utfordringer i arbeid med vannkartlegging. En kjent utfordring er mangel på steds spesifikke data. Vann er fysisk ressurs som varierer over både tid og sted og det kan være store variasjoner innad i land med høy vannrisiko. Noen av medlemmene er godt i gang, mens de fleste er i startfasen i arbeid med kartlegging av vannrisiko.

I tråd med aktsomhetsvurderingsmetodikken anbefaler vi våre medlemmer å prioritere risiko og tiltak for å håndtere mest vesentlig risiko først. Overforbruk av vann skader miljøet og kan føre til alvorlige menneskerettighetsbrudd med stor rekkevidde. Årsaksforklaringene for overbruk av vann er ofte sammensatte. Vannrisikokartlegging kan derfor være et viktig første skritt.

Hva viste undersøkelsen?

For å utvikle et startpunkt har vi sendt ut spørreundersøkelse til våre medlemmer om deres status på vannrisikokartlegging. Av de som har svart, har:

- 15 % startet arbeidet med vannkartlegging, og 4 % er godt i gang med vannkartlegging.
- 4 % satt konkrete mål for ansvarlig vannforvaltning i sine leverandørkjeder.
- 21 % gjennomført tiltak for å bedre vannforvaltning i sine leverandørkjeder.

(Illustrasjonsfoto: Istock)

Ti år etter Rana Plaza-kollapsen – har arbeiderne fått det bedre?

24 april 2013 kollapset fabrikk- og kontorbygningen Rana Plaza. 1134 tekstilarbeidere døde og mange tusen ble alvorlig skadet, flere ble invalide for resten av livet. Har tekstilarbeiderne i Bangladesh fått det bedre de siste ti årene?

– Det har skjedd noen forandringer, men ikke så store som vi hadde forventet, sier Nazma Akter, en av de tydeligste stemmene for kvinners rettigheter i klesindustrien.

– Selve bygningsmassen som huser fabrikkene har blitt sikrere, men arbeiderne har ikke fått noe særlig bedre arbeidsvilkår. Vi blir fremdeles behandlet og sett på som at tekstilarbeiderne er ensbetydende med billig arbeidskraft. Det er respektløst å måle verdien av mennesker i kroner og øre. Det gir tekstilarbeiderne i industrien, som for det meste er kvinner, ikke noen som helst verdighet.

Begynte å jobbe på fabrikk som 11-åring

Nazma begynte å arbeide på tekstilfabrikk da hun var 11, sammen med sin mor. Hun startet allerede som 14-åring å organisere ansatte og kjempe for kvinners rettigheter. I dag leder hun en av landets største fagforeninger i Bangladesh, Awaj Foundation, der hun kjemper for rettferdige arbeidsvilkår for kvinnene i landet. Awaj Foundation er en grasrotorganisasjon for arbeidstakerrettigheter med over 600 000 medlemmer. Fagforeningen jobber for arbeidernes rettigheter for anstendige arbeidsforhold i klesindustrien.

– Vi har ikke fagforeningsfrihet og vi har i liten grad retten til å forhandle med ledelsen og vi lever på minimumslønn i stedet for levelønn. ILO-konvensjonen, som er grunnleggende rettigheter for arbeiderne, blir ikke oppfylt, sier Nazma.

– Kvinnene i tekstilindustrien blir ofte separert fra barna, som i mange tilfeller er tilbake hos resten av familien på landsbygda. Dette fører til at mange kvinner sliter mentalt, forteller Nazma.

Kvinnens stilling i tekstilindustrien må styrkes for å få til en virkelig endring. I dag er det menn som leder fagforeningene, men flere kvinner må inn i lederposisjoner. (Foto: Marthe Kjølland Røssaak)

Mishandling og seksuell trakassering

Seksuell trakassering og vold mot kvinner har et stort omfang i Bangladesh.

– Kvinner i tekstilindustrien blir utsatt for mishandling og seksuell trakassering. Det er kvinner som jobber på fabrikk og det er menn som sitter i ledelsen. Selvsagt er det et stort problem. De tvinges til å holde trakasseringen hemmelig. Det er for mye å tape på å fortelle om det. Så de forteller det ikke en gang til de nærmeste. Da kan de miste jobben.

– Vi trenger kvinnelig lederskap på fabrikkene våre, som kan beskytte arbeiderne. Det er helt fraværende i dag, hevder Akter.

– Det er et sosialt tabu knyttet til seksuell trakassering og vold mot kvinner. Det er et stigma man ikke kan dele med andre. Det eneste som hjelper er å bryte sosiale barrierer og gjøre kvinnelige arbeidere sterkere, og få slike saker fram i lyset. Å klage til ledelsen hjelper ikke, sier hun. Seksuelle overgrep rapporteres knapt, og det kan være vanskelig for utenlandske bedrifter å avdekke misbruket.

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Også i fagbevegelsen er det i hovedsak menn som styrer. De kommer ikke fra gulvet, men er jurister og politikere som bygger karrierer. Nazma er opptatt av at fagbevegelsen må rekruttere folk fra gulvet, som henne selv.

– Vi trenger grunnleggende endringer, vi trenger likestilling og lik makt med mennene som leder fabrikkene, sier Nazma.

Etisk handel Norge har tidligere skrevet om hvordan kvinnelig lederskap forhindrer trakassering på arbeidsplassen. Og ETI Bangladesh har nådd over 85.000 arbeidere gjennom kampanjer som skal bevisstgjøre kvinner om sine arbeiderrettigheter i tekstilindustrien. Etisk handel Norge er en av partnerne som jobber med et program med sosial dialog hvor kvinnene får kunnskap om egne rettigheter og lovgivning.

Forsiktig optimist

Nazma Akter er likevel optimist med tanke på de nye due diligence-lovene som nå er på trappende i EU og i mange andre land. At Norge var først ute med verdens strengeste åpenhetslov, er et resultat av Rana Plaza-kollapsen for ti år siden.

– De internasjonale selskapene må utføre gode aktsomhetsvurderinger mot tekstilbransjen og de må underskrive Accord-avtalen. Støtten fra ulike JETI-initiativ i Norge og Skandinavia er svært viktig for oss, sier Akter.

– De internasjonale merkevarerne inngår avtaler med fabrikker i Bangladesh med billig arbeidskraft. Mange knytter seg til frivillige initiativer som skal hjelpe på arbeidernes rettigheter. Men frivillige initiativer vil aldri fungere særlig bra. Derfor må vi ha juridisk bindende avtaler, slik Accord-avtalen er. Jeg oppfordrer sterkt til at alle internasjonale selskaper skriver under denne avtalen, sier Akter som en appell til slutt.

(Kilde: International Accord)

Fakta om Accord-avtalen i Bangladesh

- Accord (eller Bangladesh Accord, International Accord, Pakistan Accord) er et sett med juridisk bindende avtaler mellom globale fagforeninger, IndustriALL og UNI Global Union, og ulike merker og forhandlere. Avtalen er til for å gjøre klesfabrikker til trygge og sunne steder å jobbe.
- Den første, Bangladesh Accord, ble lansert i kjølvannet av den verste industriulykken i motehistorien, Rana Plaza-katastrofen i 2013.
- Avtalen har vært svært virkningsfull, og har bidratt til å beskytte arbeidere i 1600 fabrikker i Bangladesh gjennom fabrikkinspeksjoner, oppgraderinger og opplæring, og har satt en stopper for syklusen av branner, bygningskollapser og andre ulykker som uten mening tar plaggprodusentenes liv.
- I august 2021 ble avtalen utvidet til en internasjonale avtalen.
- Tekstilselskapene som signerer avtalen godtar uavhengige inspeksjoner av fabrikkbygninger, offentliggjøring av kontrollresultatene og utbedring av farlige bygninger og styrking av brannvern.
- Avtalen inneholder også en garanti for at fagforeninger får tilgang til fabrikker for å gi kurs til arbeiderne om sikkerhet og faglige rettigheter, herunder retten til nekte å jobbe under farlige forhold.
- Avtalen er formulert og støttet av store aktører innenfor fagbevegelse og frivillige organisasjoner som kjemper for arbeidernes rettigheter, slik som Clean Clothes Campaign, IndustryALL og UNI Global Union.
- Avtalen er juridisk bindende, og åpner for strafferettslige reaksjoner overfor dem som ikke overholder avtalen.
- Siden 2013 har Accord-avtalen resultert i 30.000 fabrikk-inspeksjoner og programmet har trent opp over 2 millioner arbeidere i HMS-arbeid.

(Kilde: International Accord)

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Åpenhetsloven – hva er en god redegjørelse?

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

 Etisk handel Norge
Hausmanns gate 19, 0182 Oslo

 Telefon: +47 21 09 04 90
etiskhandel.no

Etisk handel Norge Årsrapport 2022

Produsert av BOLT.as

Med åpenhetsloven er nå inntil 9.000 norske virksomheter pålagt å redegjøre for sitt arbeid med aktsomhetsvurderinger, årlig og ved vesentlige endringer i virksomhetens risikovurderinger. Frist for redegjørelsene for 2022 er 30. juni 2023. Etisk handel Norges medlemmer har mange års erfaring med å redegjøre for sine aktsomhetsvurderinger gjennom årlig rapportering til oss. Rapporteringen gjøres etter OECDs modell for aktsomhetsvurderinger og vi har for rapporteringsåret 2022 gjort noen mindre endringer for å sikre at årsrapporten til Etisk handel Norge kan brukes som redegjørelse etter åpenhetsloven. [Les våre medlemmers årsrapporter på etiskhandel.no/vare-medlemmer](https://www.etiskhandel.no/vare-medlemmer) og bli inspirert til gode redegjørelser!

Hva skal med i redegjørelsen?

Av [åpenhetsloven § 5. Plikt til å redegjøre for aktsomhetsvurderinger](#) fremgår følgende minimumskrav:

a. en generell beskrivelse av virksomhetens organisering, driftsområde, retningslinjer og rutiner for å håndtere faktiske og potensielle negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold

Forbrukertilsynet har i sin veileder presisert at følgende punkter om virksomheten som minimum må inkluderes for å oppfylle kravet under bokstav a):

- hvordan de er organisert på et overordnet nivå
- hva slags produkter og tjenester de tilbyr
- markeder de opererer i
- hvordan de har forankret arbeidet med menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold i interne retningslinjer og rutiner
- varslingskanaler og klagemekanismer som skal bidra til å avdekke negative konsekvenser.

I medlemsrapportene til Etisk handel Norge finnes denne informasjonen i følgende deler:

- **Nøkkelinformasjon om bedriften og leverandørkjeden.** Her redegjør virksomheten bl.a. for viktigste merker, produkter og tjenester; beskrivelse av virksomhetens struktur; vesentlige organisatoriske endringer siden forrige rapportering; innkjøpsmodell og leverandørkjede; antall, type og geografisk opprinnelse på leverandører som virksomheten har hatt kommersielle relasjoner med i rapporteringsåret; og viktigste innsatsfaktorer og råvarer. Virksomheten kan også gjøre opp status for mål satt for rapporteringsåret og sette nye mål for kommende år.
- **Kapittel 1 Forankring av bærekraft i virksomheten.** Her redegjør virksomheten bl.a. for hvor offentlige forpliktelser om bærekraftig forretningspraksis er gjort tilgjengelig, og hvordan disse har blitt utviklet og forankret. Virksomheten blir også bedt om å redegjøre for hvordan arbeidet med aktsomhetsvurderinger er organisert, hvem som har ansvar for hvilke prosesser og hvordan det sikres at relevante ansatte har tilstrekkelig ansvar. Videre bes virksomheten redegjøre for hvordan forpliktelsene er forankret i strategier og handlingsplaner, hvordan disse følges opp av ledelse og styre samt hvordan forpliktelsene blir tydeliggjort i møtet med forretningsforbindelser og leverandører.
- **Kapittel 6 Gjenoppretting der dette er påkrevd.** I dette kapitlet blir virksomheten bedt om å redegjøre for egen policy for gjenoppretting og å beskrive eventuelle tilfeller av gjenoppretting i rapporteringsperioden. Virksomheten blir også bedt om å beskrive hva som blir gjort for å sikre at påvirkede arbeidere og lokalsamfunn har tilgang til effektive klagemekanismer.

b. opplysninger om faktiske negative konsekvenser og vesentlig risiko for negative konsekvenser som virksomheten har avdekket gjennom sine aktsomhetsvurderinger

Her presiserer Forbrukertilsynet i sin veileder at redegjørelsen som minimum må:

- knyttes til de konkrete aktsomhetsvurderingene som virksomheten har utført
- opplyse om faktiske negative konsekvenser som virksomheten har avdekket
- opplyse om vesentlig risiko for negative konsekvenser som virksomheten har avdekket

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

I medlemsrapportene til Etisk handel Norge finnes denne informasjonen her:

- *Kapittel 2 Kartlegging og prioritering.* Her blir virksomheten bedt om å liste opp virksomhetens prioriterte risiko for negativ påvirkning/skade på mennesker, samfunn og miljø. I tillegg må virksomheten redegjøre for egne rutiner for kartlegging og identifisering av risiko og hvordan den negative påvirkningen/skaden ble identifisert og prioritert i denne aktuelle perioden. Virksomheten må også nevne hvis eventuelle deler av virksomheten ikke er dekket i redegjørelsen (produktgrupper, egne produkter, avdelinger eller lignende) og hvorfor disse er valgt ikke prioritert i det videre arbeidet. Virksomheten må svare ut hvordan informasjon ble hentet inn, hvilke kilder som er benyttet og hvilke interessenter som er involvert; og om det er identifisert områder hvor det er manglende informasjon og hvordan virksomheten planlegger å gå frem for å innhente denne informasjonen. Virksomheten har også mulighet til å oppgi annen negativ påvirkning/skade som ikke er prioritert høyest.

c. opplysninger om tiltak som virksomheten har iverksatt eller planlegger å iverksette for å stanse faktiske negative konsekvenser eller begrense vesentlig risiko for negative konsekvenser, og resultatet eller forventede resultater av disse tiltakene.

Ifølge Forbrukertilsynet må virksomheten som minimum:

- beskrive tiltak de har iverksatt eller kommer til å iverksette for å stanse eller begrense slike negative konsekvenser som er beskrevet under punkt b. Dette kan for eksempel være informasjon om:
  - o systemer for å motta og håndtere klager
  - o hvordan virksomheten retter opp negative konsekvenser der det er påkrevd, og gir eventuell erstatning eller oppreisning
  - o nteressentdialog med særlig utsatte grupper, eksempelvis urfolkgrupper
  - o bransjesamarbeid for å løse utfordringene
- beskrive oppnådde eller forventede resultater av tiltakene. Som et minimum:
  - o redegjøre for hvordan tiltakene har bidratt til eller forventes å bidra til å redusere risiko eller rette opp faktiske negative konsekvenser.

I medlemsrapportene til Etisk handel Norge finnes denne informasjonen her:

- *Kapittel 3 Stanse, forebygge eller redusere negativ påvirkning.* Her må virksomheten legge til mål, redegjøre for status på fremdrift og beskrive tiltak som er iverksatt for å håndtere prioritert risiko for negativ påvirkning på mennesker, samfunn og miljø. Deretter har virksomheten mulighet til å redegjøre for tverrgående tiltak for å stanse, forebygge eller redusere negativ påvirkning/skade innenfor følgende områder: Natur- og miljøpåvirkning; reduksjon av klimagassutslipp; tilpasning av egen innkjøpspraksis; valg av produkter og sertifiseringer; fri fagorganisering og kollektive forhandlinger; bidrag til utvikling, kompetanseheving og opplæring internt og av leverandører og arbeidere i leverandørkjeden; og bekjempelse av korrupsjon og bestikkelser i egen virksomhet og leverandørkjeden.
- *Kapittel 4 Overvåking av gjennomføring og resultater.* Her blir virksomheten bedt om å beskrive hvem som har ansvar for å overvåke effekten av tiltak iverksatt for å håndtere virksomhetens vesentlige risiko for skade/negativ påvirkning på mennesker, samfunn og miljø, og hvordan overvåkingen gjennomføres i praksis. Virksomheten må også beskrive hvordan de sannsynliggjør at tiltak for å identifisere, forebygge og redusere negativ påvirkning faktisk fungerer.
- *Kapittel 5 Kommunikasjon av hvordan negativ påvirkning/skade er håndtert.* Her må virksomheten redegjøre for hvordan det kommuniseres med berørte interessenter om håndteringen av negativ påvirkning/skade; hvordan virksomheten kommuniserer offentlig rundt eget arbeid med kartlegging og håndtering av negativ påvirkning/skade samt beskrive virksomhetens rutine for å ivareta og besvare eksterne henvendelser relatert til informasjonskravet pålagt virksomheter under åpenhetsloven.

Kurs og arrangementer: Over 2700 påmeldte deltakere

I 2022 arrangerte Etisk handel Norge over 60 kurs og arrangementer med flere enn 2700 påmeldte.

Det har vært stor aktivitet på våre kurs og arrangementer i 2022, både våre kurs i aktsomhetsvurderinger, medlemsforum og seminarer om aktuelle temaer. I 2022 kom vi for alvor i gang med fysiske arrangementer igjen etter to år med webinarer som format. Vi ser at det er en forventning om mulighet for digital deltakelse og kjører derfor de fleste av våre arrangementer i hybridformat og har rigget møterommet til dette. Det gir også medlemmer og andre utenfor Oslo bedre mulighet til å delta.

Høsten 2022 lanserte vi kurskonseptene «Aktsomhetsvurderinger i praksis, heldagskurs» og «Kurs i ansvarlig innkjøpspraksis» på henholdsvis seks og tre timer, som er mer egnet for fysisk deltagelse. Fire fulltegnede kursdatoer gjorde at 120 personer var igjennom disse dyptgående kursene denne høsten. Det vitner om at vi svarer på en etterspørsel etter kursing i åpenhetslovens plikter og en praktisk tilnærming til å utføre

aktsomhetsvurderinger med eksempler på god praksis. Så vidt vi vet er vi de eneste i Norge som tilbyr denne typen kurs.

Våre månedlige åpne webinarer om åpenhetsloven med lynkurs i aktsomhetsvurderinger har også vært godt besøkte i 2022, med 763 påmeldte i alt fordelt på ni webinarer, ett på engelsk. Siden juni 2021 har vi hatt over 1500 påmeldte på våre åpne webinarer om åpenhetsloven.

Arendalsuka

Etisk handel Norge hadde fire arrangementer på Arendalsuka, hvor det første arrangementet: *Åpenhetsloven – Topp eller flopp?* ble arrangert i samarbeid med Global Compact og debatten *Det røde i det grønne skiftet* ble arrangert sammen med KNIF. Vi hadde flere av våre medlemmer som OneMed og Vinmonopolet med på seminaret *Hvordan bli god på åpenhetsloven*. Daglig leder deltok også på debatten: *Bærekraftkommunikasjon: Hva fungerer best?* med Nucleus.

(Foto: Etisk handel Norge)

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Næringsminister Jan Christian Vestre stilte på to av våre debatter, og flere partipolitikere stilte til debattene om åpenhetsloven. De fleste av debattene var meget godt besøkt. Arendalsuka har blitt en viktig profileringsarena for Etisk handel Norge, og et godt minglested for å bygge nye nettverk, verve nye medlemmer og holder kontakten med våre nåværende medlemmer.

Vekst i sosiale medier

LinkedIn er vår foretrukne sosiale kanal. Her møter vi andre med samme interesse for bærekraftsarbeid. På LinkedIn er det også langt flere beslutningstakere i forhold til de andre sosiale mediene. Satsingen på LinkedIn har gitt svært gode resultater. Totalt har vi fått 790 nye følgere i 2022, noe som i snitt er over 15 nye følgere per uke. Trenden fortsetter i 2023 og vi har nå utarbeidet våre egne spesialtilpassede maler for LinkedIn. Det er tidkrevende å lage gode poster på LinkedIn, noe som gjør at bruk av Twitter og Facebook nedprioriteres.

Utvikling i antall følgere i sosiale medier

Navn	2019	2020	2021	2022	% fra i fjor	% totalt
LinkedIn	1 487	1 863	2 063	2 853	38 %	92 %
Facebook	1 939	2 079	2 353	2 532	8 %	31 %
Twitter	1 642	1 766	1 769	1 738	-1,8 %	5,8 %

Økonomi og medlemsutvikling

Årsresultatet for 2022 viser et positivt resultat på kr. 1 520.006. Dette er høyere enn budsjettert, noe som i hovedsak skyldes historisk høyt tilfang av nye medlemmer og høyere inntekt fra medlemskontingent som følge. Gjennomsnittlig kontingentstørrelse for 2022 var kr 62 920, opp fra kr 58 837 året før.

Per 31.12.2022 var det 200 registrerte medlemmer i Etisk handel Norge, mot 169 medlemmer ett år tidligere. Antallet nye medlemmer for 2022 ble 41, antallet utmeldte medlemmer ble 10, hvorav 2 skyldes konkurs. I midten av april 2023 har Etisk handel Norge 215 medlemmer.

Eksklusjon av medlemmer

I 2022 vedtok styret å ekskludere tre medlemmer på bakgrunn av at de ikke overholdt medlemsforpliktelsene jamfør Etisk handel Norges Prinsipperklæring. Medlemmene ble ekskludert på grunnlag av at de ikke betalte medlemskontingent og ikke leverte offentlig tilgjengelig medlemsrapport.

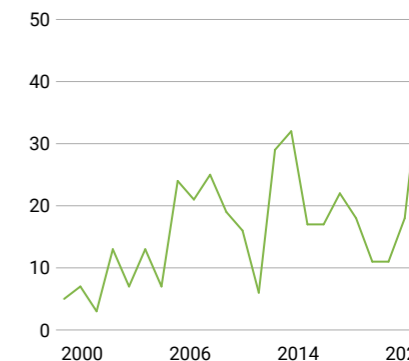
Miljøfyrtårn

I desember 2022 nådde vi en stor milepæl og ble Miljøfyrtårn-sertifisert. Sertifiseringen ble oppnådd etter intensivt arbeid utover høsten, hvor arbeidsgruppa utarbeidet en rekke rutiner og prosesser for blant annet innhenting av data. Klimateamet vil videreutvikle arbeidet utover 2023.

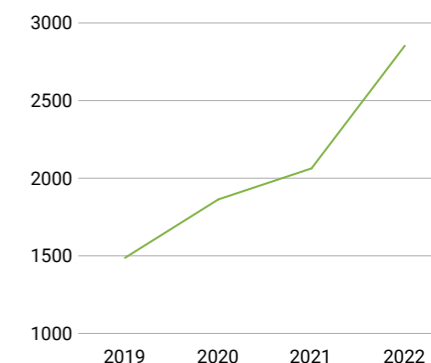

Oslos ordfører Marianne Borgen delte ut planketten som viser at Etisk handel Norge er Miljøfyrtårn-sertifisert. Prisen ble mottatt av daglig leder Heidi Furustøl, kommunikasjonsansvarlig Espen Utaker og seniorrådgiver Margrete Eilertsen. (Foto: Oslo kommune)

Antall nye medlemmer per år

Antall nye LinkedIn-følgere

Kan man unngå å handle varer som stammer fra tvangsarbeid i Xinjiang-provinsen?

Solceller fra Xinjiang-provinsen produsert på kull av uigurer i omskoleringsleire, konkurrer ut norsk ren solenergiproduksjon. Er det mulig å oppnå det grønne skiftet uten å bryte menneskerettighetene?

Varer som produseres i Xinjiang ender opp over hele verden, med fare for at innsatsfaktorer som vi er avhengig av til det grønne skiftet, produseres av uigurer i arbeidsleire. Komponenter og sjeldne metaller til batteriproduksjon og solcelleindustrien er en av mange utsatte bransjer. Dagens Næringsliv avslørte nylig at Statkraft med stor sannsynlighet har importert solcellepaneler fra Xinjiang-provinsen, som er forbundet med tvangsarbeid.

– Risikoen for tvangsarbeid hos kinesiske solcelleleverandører er såpass store at vi anbefaler våre egne medlemmer å se på andre alternativer. Men andre alternativer utenfor Kina er ikke så mange per i dag, sier daglig leder i Etisk handel Norge, Heidi Furustøl.

Solcellepanelenes skyggeside

I 2021 ble rapporten **In Broad Daylight: Uyghur Forced Labor and Global Solar Supply Chains** publisert, som avslører en sterk sammenheng mellom solcelleproduksjon i Kina og tvangsarbeidet til uigurer og andre muslimske minoriteter.

– Rapporten viser at tvangsarbeid forekommer i hele leverandørkjeden og også at solceller produsert utenfor Kina risikerer å inneholde komponenter produsert gjennom tvangsarbeid. Den viser hvordan store, kinesiske panelprodusenter får levert polysilisium fra selskaper i Xinjiang, og hvordan dette rammer leverandørkjeden til internasjonale solkraftselskaper. Når over 75 prosent av verdens polysilisiumproduksjon utføres i Kina, er sannsynligheten stor for at næringslivet og offentlige oppdragsgivere bidrar til tvangsarbeid gjennom kjøp fra kinesiske leverandører, sier Heidi Furustøl.

Det brukes store ressurser solenergiselskapene for å sikre gode rutiner, minimere risiko og påvirke globale forhold, sier Maja Busch Sevaldsen. (Foto: privat.)

Det er avgjørende å foreta grundige aktsomhetsvurderinger når en handler med Kina.

Må løses politisk

– Tvangsarbeid av uigurer er først og fremst et spørsmål som må løses politisk og ikke av næringslivet. Næringslivet har likevel et selvstendig ansvar, som nå også er lovpålagt gjennom den norske åpenhetsloven, til å ivareta grunnleggende menneskerettigheter og anstendig arbeid. EU-kommisjonen lanserte nylig sitt lovforslag mot varer som er laget under tvangsarbeid. Nå har også norske opposisjonspolitikere våknet, sier Furustøl.

– Tvangsarbeid i verdikjedene i solindustrien er uakseptabelt, og solbransjen har et særlig ansvar for å jobbe med ansvarlige verdikjeder siden mye av produksjonen foregår i Kina. Men det er også viktig å påpeke at dette gjelder mange bransjer som kjøper

fra Kina, for eksempel bilindustri og elektronikkbransjen, bransjer som har lengre fartstid i Norge enn solenergi bransjen, sier Maja Busch Sevaldsen, som er EU-rådgiver i Solenergi klyngen.

– Problemstillingen er ikke at alle solcellepaneler og komponentene til disse produseres under kritikkverdige forhold, men at noen aktører i deler av verdikjeden har brutt normene og reglene for arbeidsvilkår. Solbransjen er en ung bransje, men som har likevel tatt store steg de siste årene rundt ansvarlige verdikjeder. Åpenhetsloven har gjort mye for å få dette høyere opp på dagsorden her til lands. De aller fleste selskaper jobber seriøst med denne problemstillingen. Det brukes store ressurser solenergiselskapene for å sikre gode rutiner, minimere risiko og påvirke

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

 Etisk handel Norge
 Hausmanns gate 19, 0182 Oslo

 Telefon: +47 21 09 04 90
 etiskhandel.no

Etisk handel Norge Årsrapport 2022

Produsert av BOLL.as

globale forhold. Solenergiindustrien består først og fremst av mange mindre selskaper, og i klyngen lærer disse av de større selskapene som har stort søkelys på dette allerede, sier Busch Sevaldsen.

Må sette krav til mer enn pris

– Det er også viktig å bruke innkjøpsmakten når man anskaffer et solenergianlegg. Vi oppfordrer til å sette krav til mer enn bare pris og etterspørre informasjon fra leverandørene rundt sporbarhet og dokumentasjon. Åpenhetsloven har tredd i kraft, og selv om ikke alle er omfattet så jobbes det mye med aktsomhetsvurderinger også i selskaper som ikke treffes direkte av kravene i åpenhetsloven per i dag, sier EU-rådgiveren i Solenergiklyngen.

– Kan vi og bør vi stoppe å kjøpe solceller fra Kina?

– Å stoppe å kjøpe solceller er ikke en god løsning sett i lys av den situasjonen vi er i. Vi trenger økt produksjon av ren, fornybar kraft også i Norge, og på kort sikt er det kun solenergi som kan hindre at vi står i en situasjon med kraftunderskudd i Sør-Norge i 2026, mener Busch Sevaldsen.

– Selv om vi får opp en større produksjon både i Norge og Europa så vil vi aldri helt kunne utkonkurrere de kinesiske leverandørene. Det vil ta tid å få opp en fullverdig europeisk verdikjede for sol. Derfor er det viktig å fortsette å jobbe sammen, og å stille krav til rettigheter for arbeiderne og bedre dokumentasjon, både knyttet til sosial og miljømessig bærekraft. Og dette har norske importører et veldig bevisst forhold til.

Sola skinner på Norge

Til forskjell fra de fleste andre landene i Europa har Norge en eksisterende solenergi-industri som leverer både materialer og komponenter til et globalt marked. Flesteparten av verdens solceller er basert på silisium, og Norge har en lang historie med både utvinning og foredling av silisium i vår kraftkrevende industri. Da solceller begynte å bli en energiteknologi av betydning på begynnelsen av 2000-tallet, var Norge fremst i utviklingen takket være denne erfaringen og de samme naturgitte forutsetningene som ga oss industri i utgangspunktet: Rik tilgang på ren, fornybar energi.

– Kan Norge igjen bli en stor internasjonal aktør på solenergi-markedet?

– Den norske solindustrien står i en fantastisk posisjon til å levere komponenter til den globale solindustrien på en skala som er vesentlig uansett om man snakker om sysselsetting, eksportinntekter, energisikkerhet eller utslippskutt. Norsk silisiumindustri er en viktig brikke som Europa mangler i denne verdikjeden. Men, det som kreves nå er at norske myndigheter kommer på banen med statsstøtte som kan matche de ordningene EU foreslår å sette opp gjennom oppmykingen av statsstøttereguleringen, forteller Busch Sevaldsen.

– Den absolutt viktigste innsatsfaktoren for norsk solindustri er tilgang på billig, ren, fornybar kraft. Dette er nå i spill, og uten forutsigbare langsiktige kraftkontrakter til priser som gjør at de fortsatt kan konkurrere med et statsstøttet subsidieregime i Kina om markedsposisjoner, blir det vanskelig å overleve. Strømpriskrisen vi har hatt i Norge det siste året har gjort at REC Solar har måtte stenge ned sin produksjon i Kristiansand og på Herøya, mens Norsun i Årdal har måtte pause deler av sin produksjon, sier Busch Sevaldsen.

Må ta grep nå

– Hvis Norge ønsker å fortsatt satse på grønn industri og være en viktig leverandør av nødvendige komponenter til det grønne skiftet, er vi nødt til å ta grep nå. EU gjør det gjennom sin Green Deal Industrial Plan med underliggende Net Zero Industry Act og Critical Raw Materials Act. Solenergiklyngen mener det er viktig at vi kobler oss tettere på EUs industripolitikk, og er med å bidra til ambisjonen som er satt, om å etablere 30 Gigawatt produksjonskapasitet langs hele verdikjeden for sol innen 2030.

– Helt konkret har Solenergiklyngen satt i gang en egen faggruppe for ansvarlige leverandørkjeder som jobber med å få på plass en bransjeveileder for hvordan vi bedre kan jobbe med dette, hvilke krav som kan stilles til leverandører og forsøke å få på plass en tredjepartsverifisering som ikke finnes i dag. Dette arbeidet gjøres i tett dialog med Etisk handel Norge. På Europeisk nivå skal Solar Power Europe som Solenergiklyngen er medlem av, lansere en code of conduct i løpet av 2023. Denne blir også viktig for den norske bransjen.

Fakta om solenergi-markedet

- Europa har kun 0,4 prosent av solenergi-markedet
- Solenergi er spådd til å bli den største kilden til elektrisitet innen 2030
- Norsk solenergiindustri generelt står i dag for rundt 2000 arbeidsplasser nasjonalt, men økt produksjon av strøm ved hjelp av sol og økt produksjon av komponenter til solindustrien vil kunne føre til rundt 10.000 arbeidsplasser i 2030 og opp mot 20.000 i 2040 **(Kilde: tall for 2030 basert på veikart for sol mot 2030.)**
- Solenergiklyngen jobber i dialog med Etisk handel Norge med en bransjeveileder som skal tydeliggjøre kravene som kan stilles til leverandørene.
- Solenergiklyngen er medlem i Etisk handel Norge.

(Foto: Istock)

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Veien til Etisk handel Norge

Etisk handel Norge opplever ofte å bli kontaktet av virksomheter fra ulike bransjer, størrelser og med varierende grad av kunnskap om etisk handel. Noen er helt blanke på området når vi møter dem første gang, noen har så vidt begynt og vil ta et «girsifte» eller svare på krav fra kunder, mens andre igjen vil ha bistand i avanserte aktiviteter på bakken i produsentland.

Medlemstilbud

Rådgivning

Vi tilbyr veiledning i hvordan du kan jobbe effektivt med etisk handel gjennom aktsomhetsvurderinger (due diligence) for ansvarlig og bærekraftig forretningspraksis med fokus på leverandørkjeden. Hvert medlem får dedikert rådgiver.

- Individuell tilbakemelding og oppfølging av det enkelte medlems arbeid med etisk handel på bakgrunn av den årlige rapporten til Etisk handel Norge om konkrete mål, fremdrift og resultater
- Rådgivning i enkeltsaker – alt fra å etablere retningslinjer (CoC), til hvem du kan samarbeide med for å håndtere risiko og eventuelt brudd på retningslinjene, og skape forbedringer i leverandørkjeden
- Kunnskap om hvor du finner relevant informasjon om risiko for dårlig arbeids og miljøforhold innen spesifikke bransjer og land

Maler og verktøy

Vi tilbyr medlemssider med en rekke maler og verktøy. Vi utvikler maler og verktøy basert på innspill og behov hos medlemmer.

- Attraktiv rapporteringsmal som hjelper deg også å rapportere på åpenhetsloven.
- Maler for policy for egen virksomhet og retningslinjer (CoC) for leverandører
- Verktøy for risikokartlegging og prioritering
- Landbasert risiko
- Sjekklistor for nye og gamle leverandører
- Rapporteringsrammeverk og fremdriftsverktøy

Kompetanseheving

Vi bistår med kompetansebygging for praktisk implementering av ansvarlig og bærekraft

- Jevnlig kurs og workshop om hvordan operasjonalisere ansvarlighet og bærekraft i din virksomhet, gjennom aktsomhetsvurderinger
- Skreddersydde interne kurs og workshops
- Forum og workshop knyttet til bransjer, land, risikoprodukter o.l.
- Vi har et nettverk av lokale eksperter og rådgivere i produsentland som kan bistå med kompetanseheving hos produsenter.

Mer informasjon om våre medlemstilbud, finner du på vår nettside [➤](#)

Grunner til innmelding:

Etter åpenhetslovens inntog har mange virksomheter kontaktet oss for å lære mer om hvordan de lovpålagte aktsomhetsvurderingene skal utføres. Dette har vi jevnlig kurs i, og som medlem får du en din egen medlemsrådgiver du kan snakke og diskutere med. Våre rådgiver veileder deg og din virksomhet og vår ambisjon er at våre medlemmer skal være ledende på aktsomhestvurderinger.

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Nettverk og erfaringsutveksling

Over 210 medlemmer, små og store virksomheter, jobber alle med etisk handel for å bli mer bærekraftige. Vi har mange ulike nettverk:

- Egne nettverk for medlemmer innen tekstil- og dagligvarehandelen
- Nettverk med nasjonale og internasjonale fagmiljøer innen miljø og klima, arbeidsforhold, juridisk utvikling og trender, mm.
- Søsterorganisasjoner i Storbritannia, Danmark og Sverige med representasjon i utvalgte produsentland.
- Globalt nettverk med lokale samarbeidspartnere i utvalgte produsentland.

Forbedringsprosjekter

Tilgang til Etisk handel Norges nasjonale og internasjonale fagmiljø med god muligheten for kompetanseheving og erfaringsutveksling.

- Prosjekter som skal styrke arbeiderrepresentasjon og lokalt samarbeid i leverandørkjeden.
- Due Dilligence prosjekter blant annet i cashewnøttindustrien i Vietnam og i ullproduksjon i Sør-Afrika.
- Prosjekt for avskogningsfrie leverandørkjeder.
- Tilgang til prosjekter hos søsterorganisasjoner

Etisk handel betyr å forhindre

TVANGSARBEID: Nesten 50 millioner mennesker er fanget i tvangsarbeid. Vanlige årsaker er gjeldsbyrde til arbeidsgiver, konfiskerte identitetspapirer eller tilbakeholdt lønn.

BARNEARBEID: 152 millioner barn er offer for barnearbeid uten mulighet for skolegang eller lek. Nesten halvparten er utsatt for farlig arbeid.

DISKRIMINERING: Kvinner og minoriteter blir ofte satt til de lavest betalte jobbene, uten mulighet for opplæring og forfremmelse.

EKSTREM BRUK AV OVERTID: Ekstremt lange arbeidsdager i monotont arbeid er vanlig for mange. Ansatte blir slitne, gjør oftere feil og rammes oftere av ulykker.

BRUTAL BEHANDLING PÅ ARBEIDSPLASSEN: Særlig kvinner og fremmedarbeidere er utsatt for fysisk, verbalt og seksuelt misbruk på arbeidsplassen.

KORRUPSJON: Omtrent 1,5 trillioner dollar betales årlig i bestikkelser. Korrupsjon er ødeleggende for demokrati, bedrifters konkurransevilkår, utvikling og fattigdomsbekjempelse.

Etisk handel betyr å fremme

RETTE TIL FAGORGANISERING: Hvert år mister flere titalls tusen mennesker jobben og mange livet fordi de driver med fagforeningsarbeid. Fagorganiserte arbeidere står sterkere sammen for sine øvrige rettigheter.

TRYGGE ARBEIDSPLASSE: Nesten tre millioner mennesker dør hvert år av arbeidsrelaterte ulykker og sykdommer. Uvetting kjemikal-håndtering og manglende verneutstyr er bare et par av årsakene.

EN LØNN Å LEVE AV: Når fulltidsarbeid ikke dekker levekostnadene, låses arbeidere i en håpløs fattigdomsfelle. Mange må jobbe ekstremt lange dager.

REGULÆRE ANSETTELSE: Mange arbeidere mangler arbeidskontrakt, noe som bidrar til rettsløshet og systematisk dårligere forhold på arbeidsplassen.

RESPEKT FOR MARGINALISERTE BEFOLKNINGSGRUPPER: Råvareuttak, eller utslipp fra produksjon, skjer ofte i direkte berøring med lokalbefolknings behov og rettigheter, med fattigdom og nød som resultat.

BÆREKRAFTIG MILJØFORVALTNING: Klodens ressurser overforbrukes betydelig hvert år, og produksjon av varer, ofte i lavkostland, bidrar til mange ulike utfordringer til skade for mennesker og miljø.

Stormberg med bærekraft i sitt DNA gjennom 25 år

I 25 år har Stormberg hatt bærekraft i sitt DNA. Stormberg ble det første tekstil-medlemmet i Etisk handel Norge i 2002. Har arbeiderne i de globale leverandørkjedene fått det bedre på disse årene?

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

 Etisk handel Norge
 Hausmanns gate 19, 0182 Oslo

 Telefon: +47 21 09 04 90
 etiskhandel.no

Etisk handel Norge Årsrapport 2022

Produsert av BOLT.as

Gründeren av Stormberg, Steinar J. Olsen i år kan feire bedriftens første 25 år. Olsens kongstanke var i 1998 å gjøre det enklere og billigere for folk flest å dra ut på tur. Med slagord som «Små turer er også store», erobret Stormberg et marked for det familievennlige friluftsliv.

Lave priser, men ikke for enhver pris

– Turtøy og utstyr fra Stormberg skal selges til lave priser, men ikke for enhver pris. Vi har et ansvar for at de som lager våre produkter ved fabrikker rundt om i verden har gode arbeidsforhold og en lønn de kan leve av, sier Olsen. I fire år på rad ble Stormberg kåret til tekstilbransjens mest bærekraftige selskap.

Stormberg har som mål at arbeidere som jobber på fabrikker som produserer klær for Stormberg, skal ha levelønn, men siden de ikke eier fabrikkene selv kan de ikke diktere lønnsnivået.

– Gjennom årenes løp har Stormberg økt prisen vi betaler for produksjonen av varer. Rapportering fra fabrikkene vi handler med viser at de ligger godt over minstelønnsnivåene i landet. Det gjør at arbeiderne blant annet kan sette av penger til barnas skolegang, sier Stormberg-sjefen som har mottatt flere bærekraftspriser og inkluderingspriser både på Stormbergs vegne og som leder.

Første tekstilmedlem i Etisk handel Norge

I 2002 leste Steinar J. Olsen en artikkel om Initiativ for Etisk handel som Etisk handel Norge den gang het, hvor man kunne få bistand til å få oversikt og bedre forholdene i leverandørkjedene. – Det virket veldig spennende. Jeg tok kontakt og Stormberg ble det første medlemmet innen sport og tekstil i Etisk handel Norge. Den gang var det for de spesielt interesserte å jobbe med bærekraft og forbedringer av arbeidsforholdene i leverandørkjeden sin. Nå er mange norske virksomheter opptatt av dette.

Hva har Stormberg fått ut av medlemskapet?

– Som medlem i Etisk handel Norge får vi tilgang til veldig god kompetanse og gode systemer for å klare å jobbe frem forbedringer i våre leverandørkjeder. Det handler om å bidra til en bedre arbeidshverdag for de mange som jobber på fabrikkgulvet. Så får vi veldig god sparring fra vår rådgiver og får tilgang til kurs vi

Turtøy og utstyr fra Stormberg skal selges til lave priser, men ikke for enhver pris. Vi har et ansvar for at de som lager våre produkter ved fabrikker rundt om i verden har gode arbeidsforhold og en lønn de kan leve av, sier Steinar Olsen. (Foto: Stormberg)

- Leder
- Vannrisiko
- Rana Plaza-kollapsen
- Åpenhetsloven
- Kurs & Arrangementer
- Tvangsarbeid i Xinjiang
- Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

- Topp 10 produsentland
- Medlemsstatistikk
- Levelønn – Hva er det?
- Brasil, regnskog og soya
- Hjemmearbeidere
- Prosjekter
- Våre medlemmer

Etisk handel Norge
Hausmanns gate 19, 0182 Oslo

Telefon: +47 21 09 04 90
etiskhandel.no

Etisk handel Norge Årsrapport 2022

Produsert av BOLT.as

trenger for å bli bedre på etisk handel og aktsomhetsvurderinger.

«Som medlem i Etisk handel Norge får vi tilgang til veldig god kompetanse og gode systemer for å klare å jobbe frem forbedringer i våre leverandørkjeder.»

Gode relasjoner og tillitsforhold er nøkkelen til suksess

Som over 70 prosent av Etisk handel Norges medlemmer har også Stormberg leverandørkjeder i Kina. Stormberg skal helst ikke ha mer enn 50 prosent av årsproduksjonen på en enkeltfabrikk i Kina. Da kan fabrikk bli for sårbar om Stormberg av en eller annen grunn flytter produksjonen. Fra starten av har Stormberg hatt produksjon på fire fabrikker i Kina.

– Fremdeles har vi to av dem igjen og det er i tillegg inngått samarbeid med en rekke nye fabrikker etter hvert som Stormberg har vokst. Det aller viktigste for å lykkes er gode relasjoner og tillitsforhold. Vi har avsluttet samarbeidet et par steder på 25 år. Det gikk to, tre år uten at de aktuelle fabrikkene innfridde våre krav, eller gjennomførte det vi ble enige om å forbedre.

Stormberg skal helst ikke ha mer enn 50 prosent av årsproduksjonen på en enkeltfabrikk i Kina. Da kan fabrikk bli for sårbar om Stormberg av en eller annen grunn flytter produksjonen. (Foto: Stormberg)

Fakta om Stormberg:

- Etablert i 1998 av gründer og eier Steinar J. Olsen
- ca. 200 medarbeidere
- Nordmenn har kåret Stormberg til tekstilbransjens mest bærekraftige selskap i 2018, 2019, 2020, 2021 og 2022 (Sustainable Brand Index Norge)
- Stormberg mottok i 2018 Dyrevernalliansens dyreverndiplom for ekstraordinær innsats for dyrene
- I 2007 ble Stormberg Europas første sports- og tekstilmerkevare som innførte pant på brukte turklær
- Stormberg var den første sports- og tekstilgrossisten som ble medlem i Initiativ for Etisk Handel i 2002

Kinesiske Joseph Ng har produsert turtøy for Stormberg helt fra starten i 1998. – Det er helt avgjørende for kinesiske virksomheter å tilpasse seg en ny måte å jobbe og å drive på, sier Ng. (Foto: Stormberg)

Hva har dere gjort for å bidra til å øke standarden i «deres» fabrikker?

– Kina har hatt en rivende velstandsutvikling siden jeg begynte å reise til landet for å finne fabrikker vi kunne produsere klærne våre på 1990-tallet. Vi har inngått langsiktige avtaler med våre leverandører. Over tid har vi bygget oss opp et tillitsforhold, hvor det er enklere å kreve og å få dokumentasjon. Vi jobber hele tiden for at arbeiderne som produserer våre klær skal ha best mulig arbeidsvilkår. Det at arbeiderne kommer tilbake til fabrikkene etter kinesisk nyttår, er et tegn på at arbeiderne trives og har det godt. Arbeiderne ser at vi bidrar til forbedringer, forteller Olsen.

«Vi jobber hele tiden for at arbeiderne som produserer våre klær skal ha best mulig arbeidsvilkår.»

Intervjuer arbeidere i deres egne hjem

Stormberg gjennomfører fabrikkinspeksjoner, arbeidsundersøkelser og intervjuer med arbeiderne. Intervjuene skjer delvis hjemme hos arbeiderne selv, slik at de kan føle seg trygge på at de kan snakke fritt uten at ledelsen fanger opp kritikken.

– Da vi startet var det veldig få fabrikker som hadde lokale fagforeninger. Noen steder var det ledelsen som var fagforeningen. Etter hvert fikk vi økt bevisstheten omkring fagorganisering hos fabrikkledelsen slik at det ble etablert ordninger hvor arbeiderne kunne forholde seg kollektivt til ledelsen. Stormbergs Code of Conduct ble oversatt til kinesisk med avtale om at den skulle henges opp på oppslagstavler i fabrikkbygningene slik at arbeiderne kunne lese hva de hadde krav på når de jobber på en fabrikk som produserer for Stormberg, for eksempel i forhold til arbeidstid og overtid.

Mindre korrupsjon, færre arbeidskonflikter

Kinesiske Joseph Ng har produsert turtøy for Stormberg helt fra starten i 1998. Han har fulgt utviklingen på nært hold. I det kinesiske

arbeidslivet står mangel på tillit mellom eier og medarbeidere sentralt. Joseph Ng har brukt mye tid på å jobbe tettere sammen med arbeiderne og har blant annet arrangert felles karaokekvelder mellom arbeidere og ledelsen.

– Det er helt avgjørende for kinesiske virksomheter å tilpasse seg en ny måte å jobbe og å drive på. På generell basis er det i dag mindre korrupsjon, færre arbeidskonflikter og mer fokus på helheten, sier Joseph Ng, som eier og driver Best Asian Enterprises som produserer for Stormberg.

Lønner bærekraft seg?

Tusenkroners spørsmålet for en bedrift er om det lønner seg å drive mest mulig etisk og bærekraftig. Steinar J. Olsen er ikke i tvil: – Det har lønnet seg seg å satse på etisk handel og bærekraft. Vi hadde hatt lavere innkjøpspris for mange produkter om vi ikke hadde tenkt bærekraft, men vi har til gjengjeld fått stabile leveranser og god kvalitet som mer enn veier opp for litt lavere innkjøpspris. Vi har klart oss godt, og vokst fra 4 til 200 medarbeidere. Vi har hatt enkelttiltak som ikke har vært lønnsomme, men som likevel har vært det rette å gjøre.

«Det har lønnet seg å satse på etisk handel og bærekraft.»

Hva mener du er det mest utfordrende i jobben med etisk handel?

– Etisk handel dreier seg om små steg i riktig retning og kontinuerlige forbedringer. Det kan være utfordrende med mange underleverandører. Det er utfordrende å få den fulle og hele oversikt. Vi prøver å identifisere hvor den største risikoen er i hele leverandørkjeden, og jobber spesielt med dette.

Ønsker åpenhetsloven velkommen

Innen 30. juni skal for første gang nærmere ni tusen virksomheter redegjøre for sine aktsomhetsvurderinger i forbindelse med åpenhetslovens krav. Hva gjør dere for å innfri åpenhetslovens krav?

– Vi har jobbet med aktsomhetsvurderinger i mange år, og er derfor godt forberedt. sier Steinar J. Olsen som selv satt i Etikkinformasjonsutvalget som skrev grunnlaget for loven.

– Vi jobber hele tiden for at arbeiderne som produserer våre klær skal ha best mulig arbeidsvilkår. Det at arbeiderne kommer tilbake til fabrikkene etter kinesisk nyttår, er et tegn på at arbeiderne trives og har det godt., sier Steinar Olsen. (Foto: Stormberg)

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

– Åpenhet er en utrolig viktig driver til forbedringer Som første sports- og tekstilmerkevare i Norge offentliggjorde vi navnene på fabrikkene som produserer våre varer i 2005. Vi ønsker å bidra til åpenhet på et område som tidligere har vært lukket for norske forbrukere. Vi krever også at internasjonalt anerkjente faglige og menneskelige rettigheter blir overholdt på alle fabrikker som produserer for Stormberg og vi krever fullt innsyn, sier Olsen.

– Stormberg har mange engasjerte og forbrukere. Jo flere som spør norske bedrifter om arbeidsforhold og menneskerettigheter, jo bedre er det, for spørsmål fra kunder om etisk handel fører til økt bevissthet hos bedriftene, sier Steinar J. Olsen.

«Jo flere som spør norske bedrifter om arbeidsforhold og menneskerettigheter, jo bedre er det.»

– Stormberg har mange engasjerte forbrukere. Jo flere som spør norske bedrifter om arbeidsforhold og menneskerettigheter, jo bedre er det, mener Steinar Olsen. (Foto: Stormberg)

Steinar Olsens tips til å jobbe med åpenhetsloven og aktsomhetsvurderinger:

- Ikke la deg overvelde av at det er for vanskelig eller umulig
- Det er fullt mulig å gjennomføre forbedringer i egne leverandørkjeder
- Det krever systematikk og at man bryr seg
- Finn ut hvor det er kan være størst risiko for brudd på grunnleggende menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter, og hvilke områder der det er størst rom for forbedringer
- Vær fornøyd med at du ser at det går i riktig retning og at fabrikkarbeidere i lavkostnadsland får det stadig bedre
- Dette kan også være ulike områder den enkelte virksomhet er spesielt opptatt av. I Stormberg har vi for eksempel et spesielt engasjement for dyrevelferd. Vi har derfor egne retningslinjer knyttet til dyreetikk og krever blant annet at all dun skal være plukket fra døde fugler som er avlivet i forbindelse med matforråd
- Få hjelp fra sertifiseringsordninger på områder hvor du anser risikoen for stor

Tall og statistikk fra medlemmene i Etisk handel Norge

8

Verdens befolkning har rundet 8 milliarder. Flere kvinner overlever fødselen og flere nyfødte barn klarer seg og vokser opp. Kilde: FN

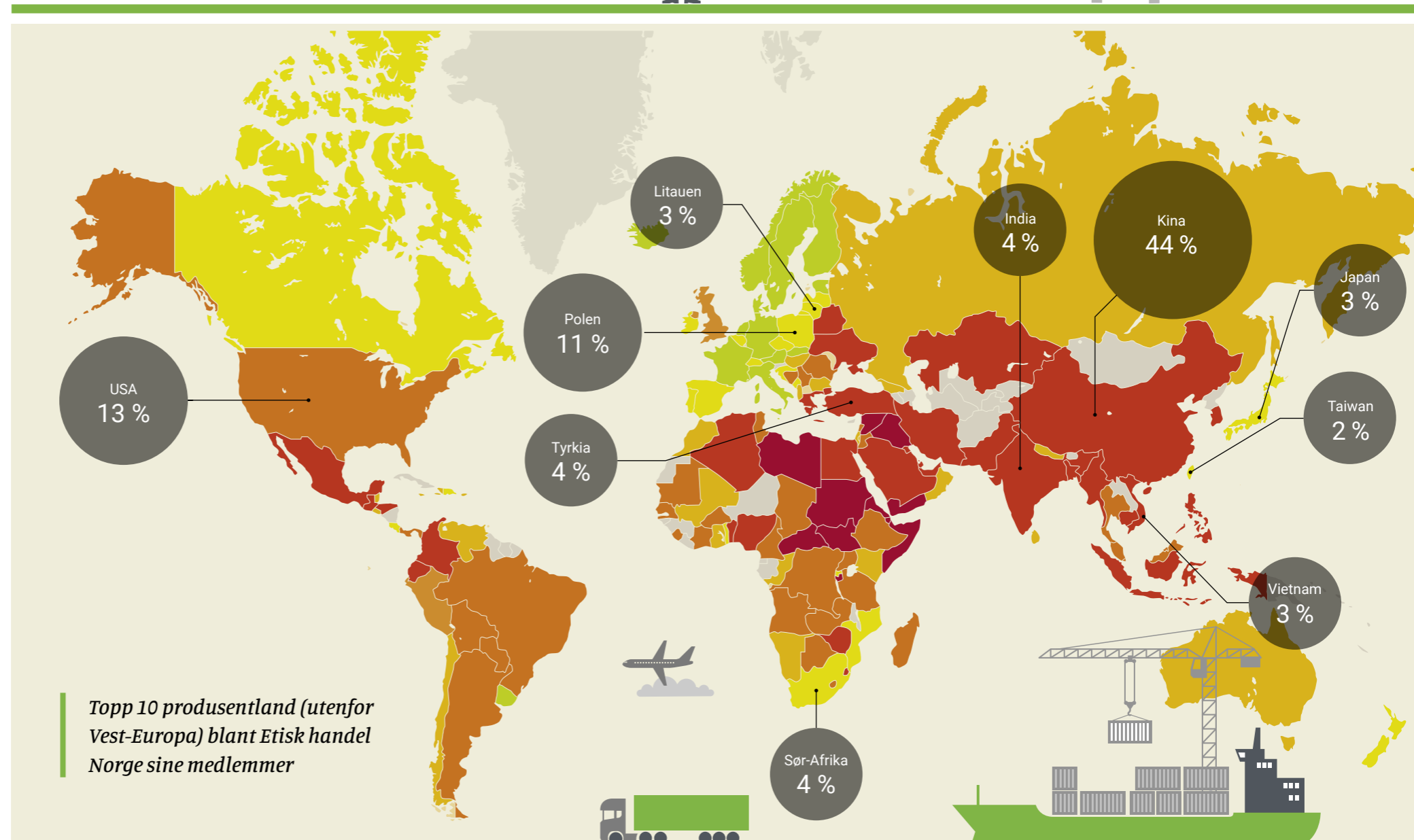
152

152 millioner barn utnyttes som arbeidskraft. Kilde: FN-sambandet

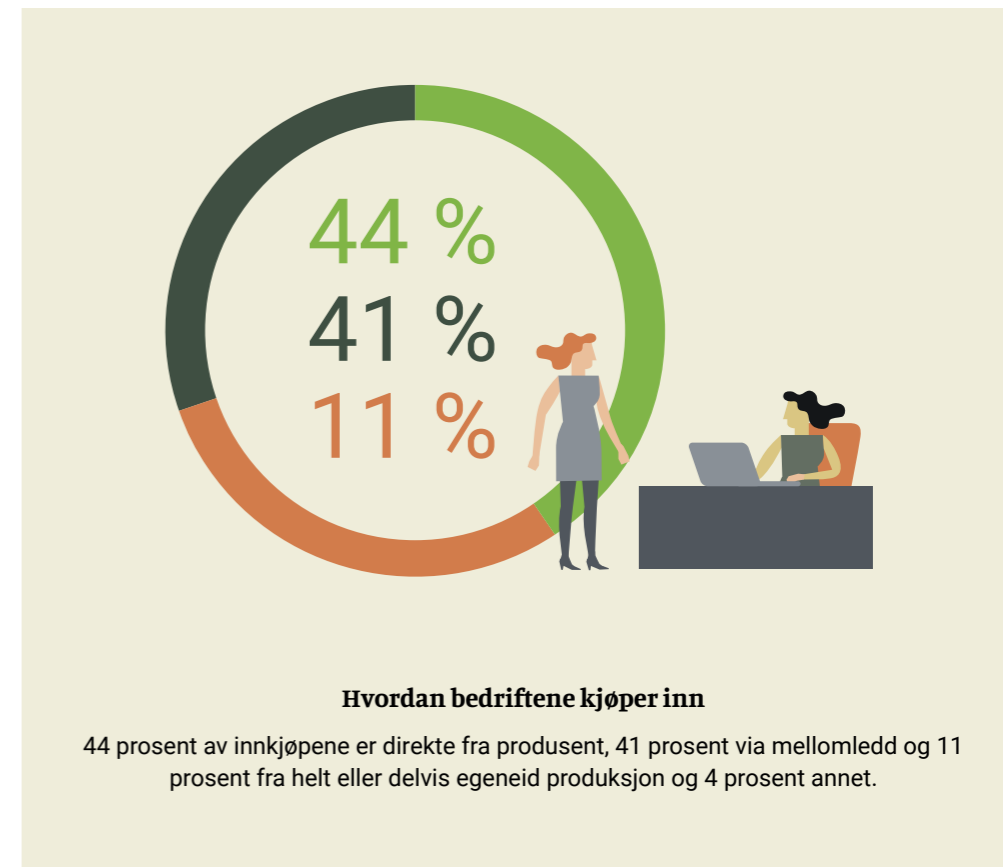
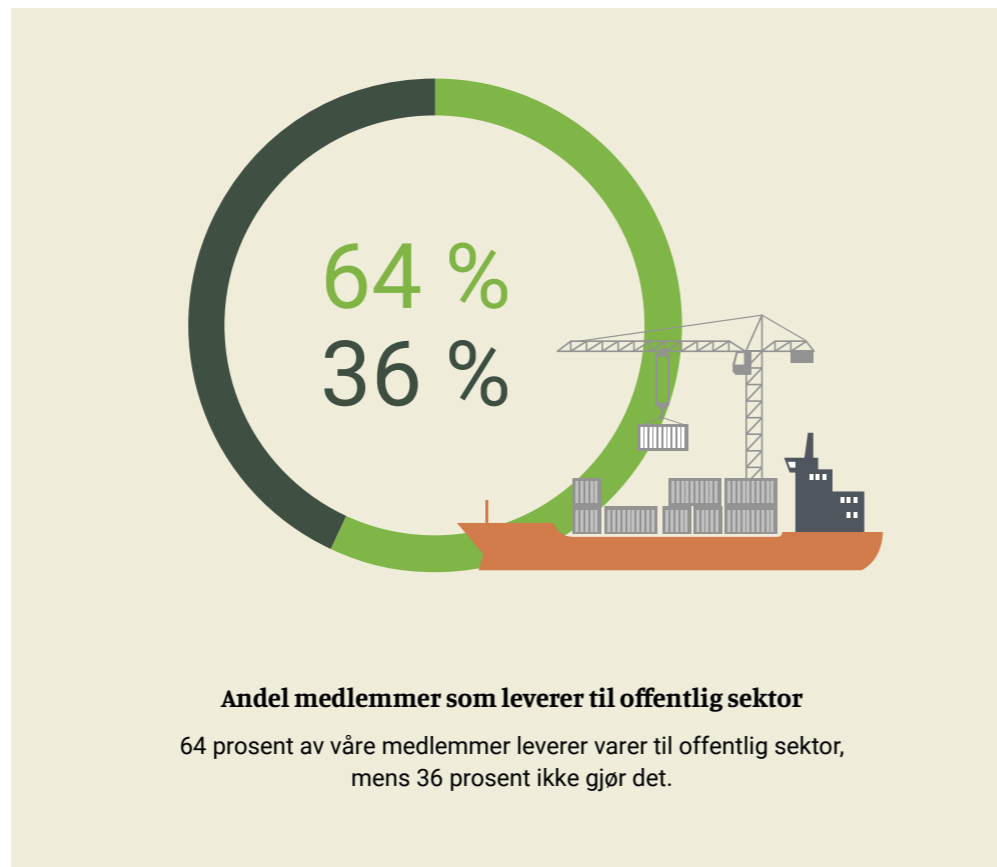
50

50 millioner mennesker er fanget i slavearbeid. Kilde: FN-sambandet

- Leder
- Vannrisiko
- Rana Plaza-kollapsen
- Åpenhetsloven
- Kurs & Arrangementer
- Tvangsarbeid i Xinjiang
- Veien til Etisk handel Norge
- Stormberg 25 år
- Topp 10 produsentland**
- Medlemsstatistikk
- Levelønn – Hva er det?
- Brasil, regnskog og soya
- Hjemmearbeidere
- Prosjekter
- Våre medlemmer

- Leder
- Vannrisiko
- Rana Plaza-kollapsen
- Åpenhetsloven
- Kurs & Arrangementer
- Tvangsarbeid i Xinjiang
- Veien til Etisk handel Norge
- Stormberg 25 år
- Topp 10 produsentland
- Medlemsstatistikk**
- Levelønn – Hva er det?
- Brasil, regnskog og soya
- Hjemmearbeidere
- Prosjekter
- Våre medlemmer

Hvordan blir varer kjøpt inn?

Medlemmene i Etisk handel Norge har kjøpt fra 22651 leverandører og mellomledd i 2022. 24000 innkjøp kommer direkte fra produsenten, mens 6000 innkjøp kommer fra egen produksjon. I snitt jobber det ...arbeidere per produsent i leverandørkjeden.

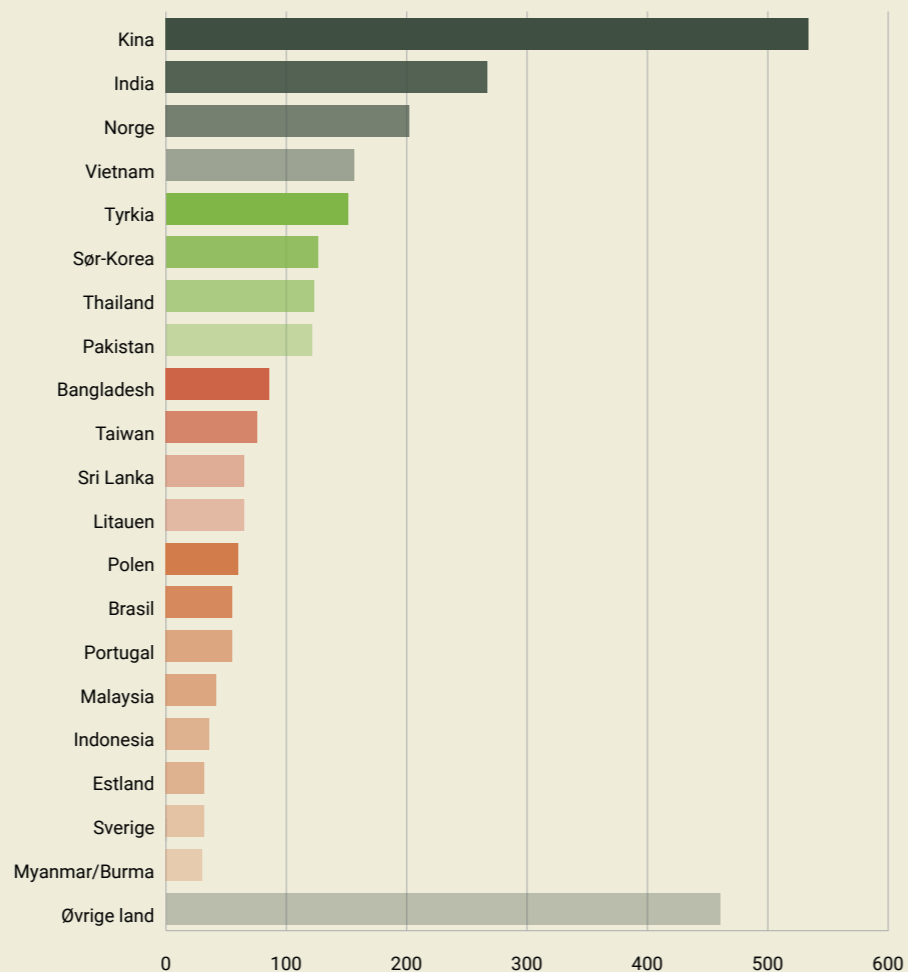

8,6 millioner arbeidere

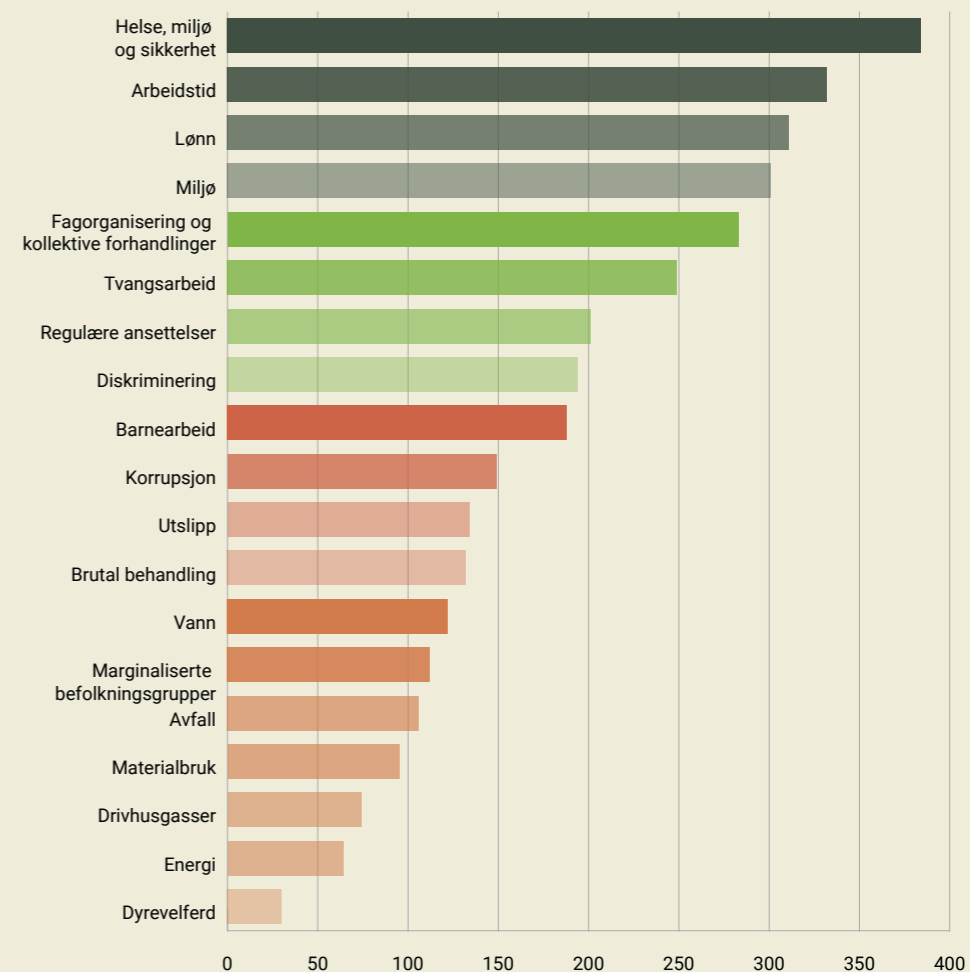
Rundt 8,6 millioner arbeidere jobber i leverandørkjedene som forsyner Etisk handel Norge med varer og tjenester. Hvilke tiltak Etisk handel Norge sine medlemsbedrifter gjør når det gjelder samfunn, mennesker og miljø i leverandørkjeden, kan altså få store ringvirkninger for svært mange arbeidere og deres familier. Hvis hver familie består av fire medlemmer, så vil våre medlemsbedrifter potensielt sett kunne påvirke rundt 35 millioner mennesker totalt.

- Leder
- Vannrisiko
- Rana Plaza-kollapsen
- Åpenhetsloven
- Kurs & Arrangementer
- Tvangsarbeid i Xinjiang
- Veien til Etisk handel Norge
- Stormberg 25 år
- Topp 10 produsentland
- Medlemsstatistikk
- Levelønn – Hva er det?
- Brasil, regnskog og soya
- Hjemmearbeidere
- Prosjekter
- Våre medlemmer

Andel av tema for vesentlige utfordringer i leverandørkjeden som er definert gjennom aksomhetsvurderinger (og som det gjøres tiltak på)

Andel av land for vesentlige utfordringer i leverandørkjeden som er definert og prioritert gjennom aksomhetsvurderinger

Hva er levelønn og hvorfor skal vi bry oss om det?

Etisk handel Norge har satt ekstra søkelys på levelønn med webinar-serien Living Wage Wednesdays. Her inviterer vi jevnlig til webinarer med eksterne eksperter i organisasjoner og private selskaper som deler sine erfaringer med levelønn i leverandørkjeden. Men hva er egentlig levelønn?

– Det finnes ingen universal definisjon for levelønn. Hva som er levelønn vil variere fra sted til sted. Men en definisjon som flere bruker er denne fra Global Living Wage Coalition, forteller seniorrådgiver Marthe Kielland Røssaak, som er ansvarlig for webinar-serien:

«Lønn utbetalt for en standard arbeidsuke til en arbeider på et bestemt sted som er tilstrekkelig for å gi en anstendig levestandard for lønnsuttakeren og hans/hennes familie. Dette innebærer at lønnen dekker grunnleggende levekostnader til mat, vann, bolig, utdanning, helsetjenester, klær, transport og andre viktige behov, samt noe til sparing.»
(Fritt oversatt fra engelsk av Etisk handel Norge).

Begrepet levelønn blir stadig mer kjent, men mange produksjonsland forholder seg enda ikke til dette begrepet. Der er fokusert oftere på nasjonale eller regionale satser for minstelønn.

– **Hva er forskjellen mellom levelønn og minstelønn?**

– I motsetning til levelønn er minstelønn en minimumslønn som fastsettes gjennom lovgivning eller andre institusjoner, som hverken arbeidsgiver eller arbeidstaker har lov til å gå under. På tross av dette ser vi at flere produksjonsland betaler lønninger under minstelønn, og man har derfor en lang vei å gå når man skal jobbe med levelønn i leverandørkjeden, sier seniorrådgiver Marthe Kielland Røssaak

Marthe Kielland Røssaak.
(Foto: Etisk handel Norge)

Norske virksomheter bør kartlegge lønnsnivåer i leverandørkjeden og gjøre tiltak for at arbeiderne får levelønn. (Foto: Marthe Kielland Røssaak)

Forskjellen mellom levelønn og minstelønn

Webinar-serien har fått mye oppmerksomhet blant medlemmer av Etisk handel Norge, og våre søsterorganisasjoner i England, Danmark og Sverige. Webinar-serien er gjestet blant annet av Fairwear Foundation, Nudie Jeans, ACT on Living Wages, H&M, Fairtrade International, BSCI Amfori, tidligere Ethical Trading Initiative (ETI)-ansatte ved Kina-kontoret, samt ETIs landsjef for Bangladesh og ETIs direktør for Sør-Asia.

Tekstilteamet i Etiskhandel Norge holder i tillegg innledende webinarer om temaet.

– **Hvorfor er levelønn noe vi skal bruke tid på i tillegg til alt annet bærekraftsarbeid?**

– Levelønn er spesifikt nevnt som del av anstendige arbeidsforhold i åpenhetslovens §3. Loven pålegger norske virksomheter å kartlegge faktiske eller potensielle negative konsekvenser for anstendige arbeidsforhold. Altså bør virksomheter både kartlegge lønnsnivåer i leverandørkjeden og gjøre tiltak for at arbeiderne som produserer deres varer får en lønn å leve av, sier Røssaak.

Åpenhetslovens formål er blant annet å fremme virksomheters respekt for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold i forbindelse med produksjon av varer og tjenester.

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

I 2021 gjorde flerpartsinitiativet The Industri We Want en kartlegging av minstelønn og levelønn i en rekke land.

– Gjennomsnittlig var forskjellen mellom minstelønn og levelønn 45 %, som betyr at de mange arbeiderne som jobber for en minstelønn i sko- og tekstilbransjen i snitt tjener rundt halvparten av det de trenger for å oppnå en anstendig levestandard i sitt land, forteller Røssaak.

Hva bør virksomhetene undersøke?

– *Hvor skal man begynne arbeidet med å kartlegge levelønn i egne leverandørkjeder?*

– Først og fremst må virksomheten forankre fokus på levelønnsarbeid i ledelse og eventuelt styre, og sette av tilstrekkelige ressurser for arbeidet. Forpliktelsen til å arbeide med dette bør forankres i virksomhetens policy, og de bør sørge for at levelønn eller lønnsøkninger mot levelønn er en integrert del av retningslinjene for leverandører.

– *Med åpenhetsloven har vi som forbrukere, pressen eller andre interessenter rett til å få informasjon om hvilke omstendigheter en vare er produsert under, også når det gjelder arbeidernes lønn. Hva bør virksomheter som er omfattet av åpenhetsloven undersøke?*

– De bør undersøke nåværende lønnsgap i leverandørkjeden, og kartlegge om arbeiderne i deres leverandørkjeder får utbetalt levelønn. De bør også undersøke årsaker til eventuelle lave lønninger i leverandørkjeden, og vurdere hvordan de kan påvirke dette.

– *Hvordan kan man undersøke dette?*

– For å undersøke dette må man hente inn informasjon fra leverandører. Enten gjennom dialog, revisjoner, dokumentgjennomsyn eller med bistand fra eksterne aktører. Deretter må informasjonen vurderes opp mot levelønnsberegninger for dette området. Om disse undersøkelsene viser et stort sprik mellom nåværende lønn og levelønn bør man kartlegge årsaken for dette gjennom dialog med leverandøren, gransking av egen innkjøpspraksis og undersøke til hvilken grad arbeiderne selv kan påvirke sin lønn. Det

Norske virksomheter bør sørge for at levelønn eller lønnsøkninger mot levelønn er en integrert del av retningslinjene for leverandører. (Foto: Marthe Kielland Røssaak)

finnes en rekke verktøy som ligger åpent tilgjengelig på nett, og som kan brukes for å systematisere arbeidet.

Kan være vanskelig å få oversikt

CSR Manager i Varner Vegard Krohn Neverlien fortalte på er fagseminar om handel i India, om hvor kompleks minstelønn og levelønn kan være å finne ut av i land med veldig mange standarder innad:

«India er antakeligvis vårt mest komplekse produksjonsmarked. Landet har for eksempel et svært komplisert lønnsystem, hvor det er opp mot 2000 jobbkategorier og 400 arbeidskategorier med ulike lønnsnivåer. I tillegg vil lønnsnivå settes ulikt avhengig av hvor i India du er», forteller Vegard Krohn Neverlien i Varner.

Hvordan starte arbeidet med levelønn i leverandørkjeden:

- Undersøk informasjon dere har om lønnsnivået hos deres leverandører
- Sammenlign dette med indikatorer og databaser for levelønnsberegninger
- Søk eventuelt bistand fra lokale aktører for å analysere lønnsinformasjon og forklaringer på eventuelle gap mellom lønnsnivå og levelønnsnivå
- Om nødvendig, hent inn ytterligere informasjon om lønnsnivå gjennom egne revisjoner ved produksjonsstedet, spørreundersøkelser e.l.
- Undersøk om dere kan påvirke dette positivt gjennom endringer i egen innkjøpspraksis
- Undersøk om dere kan påvirke dette positivt ved å styrke arbeiderrepresentasjon og organisasjonsfrihet ved produksjonsstedet
- Diskuter mulige løsninger med leverandøren
- Bruk tilgjengelige verktøy og ressurser for å systematisere arbeidet, og ta kontakt med Etisk handel Norge for tips!

Kan Brasil hindre at soyaproduksjonen går utover regnskogen?

Et område dobbelt så stort som Tyskland er ikke registrert på noen eier. De som ønsker å ta områder i egen besittelse, brenner ofte ned området før det etableres kvegdrift på marken for å holde området åpent. (Foto: Rikke Mohn Halvorsen)

Er det mulig å importere soya uten at det går utover regnskogen? – Flere aktører må kreve sporbar og sertifisert soya, sier seniorrådgiver Rikke Mohn Halvorsen som i vinter var på studietur i Brasil sammen med vårt medlem Denofa.

– Utfordringene knyttet til avskoging er mange og komplekse, og de henger tett sammen med andre aspekter i samfunnet.

Land på størrelsen med Tyskland ganger to som ingen eier

En av utfordringene er at Brasil har et landområde som er to ganger så stort som Tyskland i størrelse, som ingen eier.

– Flere aktører vi møtte påpekte at den aller største drivkraften til ulovlig avskoging er landspekulasjon. Slik landspekulasjon skjer både på egen mark og gjennom land-grabbing. Det er fremdeles et område dobbelt så stort som Tyskland som ikke er registrert på noen eier, såkalt «untitled land», i Brasil. Hovedsakelig er disse områdene i Amazonas. Altså finnes det muligheter for de som ønsker å ta områder i egen besittelse. Slike områder avskoges som regel ved brannpåsettelse før det etableres kvegdrift på marken for å holde området åpent, sier Mohn Halvorsen.

Lønner seg å hugge regnskog

Etter dokumentert fem år med drift på området kan man søke om å registrere marken på seg selv. Et område uten skog øker i verdi med hele 5 til 10 ganger. Det gis bøter ved ulovlig avskoging, men

Avskogingsfrie leverandørkjeder

Norge er gjennom Amsterdamerklæringen (ADP) forpliktet til å jobbe aktivt mot avskogingsfri produksjon av varer samt sikre at all soya importert til Norge er 100 % sertifisert avskogingsfritt. Etisk handel Norge har vært, og fortsetter å være, det ikke-statlige kontaktpunktet for ADP. Prosjektet ledes av Rikke Mohn Halvorsen. Etisk handel Norge planlegger et medlemsforum i løpet av våren med søkelys på soya for å få i gang et økt samarbeid i bransjen lokalt. Denofa er Norges største importør av soyabønner og er medlem av Etisk handel Norge.

«Forordning for råvarer og produkter forbundet med avskoging og skogforringelse» er en del av den europeiske «Green Deal» og vil tre i kraft i løpet av 2023. Den nye EU forordningen skal sikre at råvarer og produkter forbundet med avskoging og skogforringelse ikke omsettes på det europeiske marked. Forordningen vil dekke storfe, kakao, kaffe, palmeolje, soya og trevirke samt avlede produkter. Reguleringen vil videre pålegge aktører å utføre aktsomhetsvurderinger for disse varene. Derfor er det viktig at Etisk handel Norge bidrar med vår kompetanse og legger til rette for økt samarbeid knyttet til avskogingsfrie leverandørkjeder.

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

 Etisk handel Norge
 Hausmanns gate 19, 0182 Oslo

 Telefon: +47 21 09 04 90
 etiskhandel.no

Etisk handel Norge Årsrapport 2022

Produsert av BOLT.as

Amaggi

- Amaggi er eier av Denofa og Brasils største soya-produsent
- Selskapet ble etablert i 1977 og har i dag hovedkontor i Cuiabá, Mato Grosso
- Selskapet har ca 9000 ansatte og nærmere 3500 leverandører som står for 95 % av produksjonen
- Selskapet har også soyaproduksjon i Argentina (5 %) og Paraguay (3 %)
- Amaggi er en ledende eksportør av non-GMO, avskogingsfri sertifisert soya

disse er langt lavere enn potensiell gevinst for salg av et avskoget område. Soya er ikke den viktigste pådriveren for avskoging direkte. Likevel er råvaren utvilsomt en driver for dem som ønsker å selge mark med best mulig margin til jordbruksdrift, da fremfor alt soyaproduksjon.

90 prosent av avskogingen er ulovlig

Over 90 prosent av avskogingen som skjer, er ulovlig. Denofa inviterte kunder, partnere og interesseorganisasjoner på felttur for å styrke kunnskapen knyttet til bærekraftig soyaproduksjon i starten av februar i år.

– Målet med turen var å gi deltakerne et innblikk i hvordan soyaproduksjon foregår, hvilke utfordringer industrien har, da særlig knyttet til avskoging, og hvordan industrien også bidrar til positive ringvirkninger i regionen der soya produseres, forteller hun.

– Vi vet at konteksten er viktig for å forstå dagens situasjon, men det kan være vanskelig å sette seg inn i forholdene i Brasil når man befinner seg langt unna. Globale leverandørkjeder er komplekse, og særlig risikofylte råvarer krever ansvarlige aktører som evner å sette krav – og som forplikter seg til å følge opp disse.

Etterspørselen etter sertifisert soya må øke

Etterspørselen etter avskogingsfri soya har vært liten fra verdenssamfunnet. Men nå kommer EU med en ny forordning for råvarer og produkter forbundet med avskoging og skogforringelse, som er en del av den europeiske «Green Deal». Forordningen har som formål å minimere EUs globale bidrag til avskoging og skogforringelse, redusere klimagassutslipp og tap av biologisk mangfold.

Hvordan blir det sett på at Lula er ny president, som har lovet å stanse avskogningen i regnskogene?

– Det er forsiktig optimisme knyttet til gjeninnsatte Lula, men endringene er ikke gjort i en enkel vending, og Bolsonaros systematiske nedprioritering av lokale myndigheters evne til å følge opp og reagere på ulovlig avskoging, vil være gjeldene til oktober i år da nytt budsjett kan vedtas. Vi kan ikke forvente umiddelbare endringer.

Markedet må stille krav til sertifiserbar soya

Signalet fra de lokale aktørene er imidlertid klar. EU-forordningen vil ikke i seg selv være en pådriver for endringer i industrien. Europa er et lite marked, men selskapene vil tilpasse seg behovet. Amaggi har produsert sertifisert konvertering- og avskogingsfri soya med full sporbarhet over lengre tid, men det var først i fjor at etterspørselen tilsvarte tilbudet. Frem til da har de årlig hatt mer sertifisert soya enn markedet har etterspurt.

– Det er viktig at det stilles krav fra kundene slik Denofa har gjort, fordi det bidrar til et behov for utvikling i bransjen. Også produsentene uttrykker at sertifisering bidrar til bedre kontroll, samkjørte prosesser og mer effektiv drift.

Rikke Mohn Halvorsen besøkte nylig Brasil og soya-produsent Amaggi, sammen med vårt medlem Denofa og flere andre aktører. Amaggi eier Denofa som er den største soya-importøren til Norge.

Historisk bakgrunn

Brasil er verdens syvende største økonomi, og landbruket står for nærmere halvparten av eksportinntektene. Vi skal ikke lenger enn 50 år tilbake i tid før landet importerte de fleste jordbruksvarene sine. Landet har gjennomgått enorme endringer på kort tid. På 70-tallet kom ny-etablerende bønder til Mato Grosso-regionen med fremtidsplaner og visjoner og startet med jordbruk, særlig soya. De statsfinansierte bankene krevde at bøndene som søkte om lån for å drifte et område med jordbruksarealer, forpliktet seg til å tilgjengeliggjøre og hugge ned det dobbelte av det arealet som skulle benyttes. Søkte bonden om lån for å drifte 100 hektar med mark, måtte det hugges ned 200 hektar som finansiell sikring i tilfellet Bonden ikke skulle klare å håndtere de belånte verdiene. Den statsfinansierte avskogingen startet allerede da og fortsatte i ulik form de neste tiårene der bøndene ble pålagt avskoging, så restaurering av skog, uten finansiell kompensasjon.

Trailere fulle med ikke-genmodifiserte og bærekraft-verifiserte soyabønner kjørt ut til kysten hvor soyaen transporteres videre til blant annet Fredrikstad.

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

 Etisk handel Norge
 Hausmanns gate 19, 0182 Oslo

 Telefon: +47 21 09 04 90
 etiskhandel.no

Etisk handel Norge Årsrapport 2022

Produsert av BOLT.as

Visste du at hele åtte prosent av verdens arbeidskraft består av hjemmearbeidere?

FNs internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) anslår at det i 2021 var 260 millioner hjemmearbeidere i verden, noe som tilsvarer 8 prosent av arbeidskraften på verdensbasis.

Svært få virksomheter er kjent med risikoen for at deres virksomhet har negativ påvirkning på hjemmearbeidere som leverer til fabrikkene. Hva kan virksomheter gjøre for å kartlegge risiko og få åpenhet om hjemmearbeidere som ofte er skjult i deres leverandørkjeder?

Hjemmearbeidere er godt skjult i leverandørkjedene

– Hjemmearbeidere eller på engelsk Homeworkers, har svært dårlige arbeidsforhold, elendig betalt og er ofte ikke omfattet av nasjonal lovgivning og de blir heller ikke omfattet av sosiale revisjoner eller andre leverandørpølgingsverktøy, sier daglig leder i Etisk handel Norge, Heidi Furustøl.

– Den nye åpenhetsloven pålegger virksomhetene å utføre og redegjøre for aktsomhetsvurderinger. Risikoanalysen står sentralt og her er det viktig med gode risikokartlegginger og rett prioritering av risiko. De færreste inkluderer hjemmearbeidere i sine risikovurderinger, siden de rett og slett ikke er kjent med problematikken. Og for å være tydelig, problemet er ikke hjemmearbeiderne, de må også ha et levebrød, men de må inkluderes i risikokartleggingen og så må det settes inn tiltak, slik at de i det minste får like godt betalt og øvrige arbeidsforhold som fabrikkarbeiderne.

Kvinner lever på inntekt langt under minstelønn

Peter Williams fra Home Workers Worldwide er tydelig på at hjemmearbeidere jobber i langt flere sektorer enn vi er klar over, og til tross for at hjemmearbeidere er mest utbredt i Asia finnes de også blant annet i Europa og Latin-Amerika.

– Kvinner utgjør en stor andel av hjemmearbeidere og er ansatt uformelt av underleverandører til fabrikker. Dette er arbeidere som ikke blir anerkjent av internasjonale arbeidsorganisasjoner og som lever på inntekt langt under minstelønn. Slike forhold bidrar til å øke risikoen for barnarbeid. Mangel på rett til å klage og alternative inntektskilder gjør at hjemmearbeid for mange blir den viktigste inntektsstrømmen for deres familier, sier Peter Williams.

En policy for hjemmearbeidere er det første steget

Det er ofte lite åpenhet om hjemmearbeidere, de blir skjult i leverandørkjeder på verdensbasis og er på mange måter uten en stemme og ute av syne.

Williams knytter disse utfordringene til tre årsaker;

1. Leverandørens vilje til åpenhet
2. Kvinnelige hjemmearbeidere med svak posisjon i spredte leverandørkjeder
3. Virksomheters forbud mot hjemmearbeidere fører ofte til at leverandører i større grad vil hemmeligholde og skjule sine hjemmearbeidere.

– Den beste måten å bryte sirkelen, er at selskaper innfører en policy for hjemmearbeidere, sier Williams og forteller videre om viktigheten av at selskaper iverksetter en policy for hjemmearbeidere hos sine leverandører.

– En policy for hjemmearbeidere hos leverandører bør inkludere en aksept av hjemmearbeidere med sikte på å forbedre deres forhold, den må garantere for at avsløringer ikke vil påvirke ordrebestillinger og en forpliktelse til samarbeid med leverandørene om å forbedre arbeidsforholdene, sier Peter Williams.

– En inkluderende policy for hjemmearbeidere er det første og viktigste stedet et selskap kan ta for å få åpenhet rundt hjemmearbeidere i sine leverandørkjeder», understreker Peter Williams.

Kvinner utgjør en stor andel av hjemmearbeidere og er ansatt uformelt av underleverandører til fabrikker. Dette er arbeidere som ikke blir anerkjent av internasjonale arbeidsorganisasjoner og som lever på inntekt langt under minstelønn. (Illustrasjonsbilde: Istock)

Mer søkelys på hjemmearbeiderne

– Jeg håper at virksomhetene ser nytten av hjemme arbeidende og at virksomhetene ikke forbyr hjemmearbeidere, det vil bare gjøre forholdene verre for dem. I tråd med åpenhetsloven må virksomhetene være åpne om utfordringer og ikke bidra til å skjule dem. I vår medlemsoppfølging kommer vi til å sette hjemmearbeiderne mer på agendaen, både i form av verktøy, maler og gode eksempler, og i veiledning i aktsomhetsvurderingsarbeidet. Vi kommer også til å ha flere webinarer om hjemmearbeiderne, sier daglig leder i Etisk handel Norge, Heidi Furustøl.

Prosjekter

Etisk handel Norge får Norad-støtte til våre prosjekter i Bangladesh, Elfenbenskysten og Sør-Afrika. Prosjektene Bærekraft 17 og cashew-nøtt i Vietnam er finansiert av deltakeravgift fra hovedsakelig medlemmer.

Bangladesh

Prosjektet startet 1. september 2021 og ledes av Marthe Kielland Røssaak. Gjennom 2022 har kontoret i Bangladesh gjennomført og ferdigstilt prosjektkomponenten med søkelys på kjønnslikestilling og styrking av kvinners stilling på fabrikker i Bangladesh. Av 12 Norad-støttede fabrikker hadde Etisk handel Norges medlemmer 6 fabrikker med i programmet. Samtlige av disse opprettet arbeiderkomitéer for å håndtere seksuell trakassering. Vi gjennomførte også to større arrangementer hvor vi delte erfaring og god praksis fra programmet, med over 200 påmeldte til hvert webinar. Fabrikkene som deltok i programmet får jevnlig oppfølging gjennom plattformmøter som samler deltagere fra tidligere program, organisert av ETI Bangladesh.

Sommeren 2022 var prosjektleder på tur til Bangladesh sammen med koordinator fra ETI UK. Her ble det gjennomført fabrikkbesøk, dialog med arbeiderrepresentanter, besøk på lokale kontor til norske medlemmer og deltagelse i forum for organisasjoner med lignende programmer. Andre halvdel av 2022 har fokuset vært rettet mot vårt nye program, Grønn Sosial Dialog.

Elfenbenskysten

Prosjektet *Strengthening sustainable practices in the Ivorian cashew nut supply chain* startet 1. september 2021 og implementeres av vår prosjektpartner i Elfenbenskysten Inades Formation. Prosjektet følger samme struktur som Vietnam-prosjektet med to målgrupper: cashewbønder, kooperativer og ansatte på cashew-prosessorer og fabrikker. Disse aktørene får kompetanseheving gjennom prosjektet med mål om å bedre kvaliteten på

ETI Bangladesh har nådd over 85.000 arbeidere gjennom kampanjer som skal bevisstgjøre kvinner om sine arbeiderrettigheter i tekstilindustrien. (Foto: Marthe Kielland Røssaak)

Mer informasjon om våre prosjekter, finner du på vår nettside [➔](#)

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

nøttene de dyrker, prosesserer og dermed få bedre pris for rånøtter og ferdige cashew-kjerner. Elfenbenskysten er verdens største produsent av rå cashewnøtter. 87 % av produksjonen eksporteres som rånøtter til i hovedsak India og Vietnam og prosesseres der. Myndighetene i Elfenbenskysten har som mål at lokal prosessering skal opp fra 13 % av volum i 2020 til 50 % i 2025.

Ole Henning Sommerfelt og Simen Høy Dypvik var i Elfenbenskysten fra 26. februar til 4. mars 2022. De var med på lanseringen av prosjektet og på en workshop med deltakere fra kooperativer, myndigheter og sivilsamfunn. Det har blitt utarbeidet et studie av risiko for negativ påvirkning på mennesker og miljø i sektoren som brukes til å definere prioriteter for prosjektet og til å opplyse virksomheter om disse risikoene.

Vietnam

I Etisk handel Norges aktsomhetsvurderingsprosjekt på cashewnøtter fra Vietnam deltar Rema 1000, Unil, Coop Norge Handel, Orkla, Foodman og Scandza fra Etisk handel Norge og Intersnack Cashew Company, Aldi South Group og Nature Delivered (Graze) utenfor organisasjonen. Prosjektet er initiert med Norad-støtte og finansieres videre av deltakende bedrifter og Etisk handel Norge.

I 2022 har prosjektet fortsatt dreid seg om å styrke kunnskapen til cashewbønder om gode dyrkningsmetoder, arbeidsstandarder og miljøhåndtering, og om å styrke kompetansen til fabrikker som prosesserer cashewnøttene på arbeidsstandarder og sosial dialog og klagehåndtering. Ved hjelp av 'trainer of trainer'-programmet for cashewbønder er det i løpet av året intensivt opplæring til 80 bønder fra fire nøkkeldistrikter i Vietnam. For fabrikker som prosesserer cashewnøttene er det gjennomført en online opplæring i sosial dialog for fagforenings- og arbeiderrepresentanter.

Etisk handel Norge fikk innvilget en søknad til Norgesgruppen bærekraftsfond om ytterligere midler til prosjektet med 1,3 millioner kroner fordelt på 2023 og 2024. Prosjektet skal i perioden oppskalere opplæringen for cashewbøndene slik at 240 bønder blir opplært i de 10 modulene i vårt opplæringsprogram for gode jordbruksteknikker, arbeidsstandarder og miljøhåndtering.

Workshop i aktsomhetsvurderinger med partnerorganisasjon Inades Formation i Elfenbenskysten, mars 2022. (Foto: Etisk handel Norge)

Rå cashewnøtter, før bearbeiding. (Foto: Etisk handel Norge)

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Sør-Afrika

Eastern Cape Empowerment, Upliftment and Sustainability

Norad-prosjektet i Sør-Afrika startet offisielt 1. juli 2021, og blir gjennomført i samarbeid med National Wool Growers' Association (NWGA). Gjennom prosjektet bidrar Etisk handel Norge blant annet til å styrke NWGAs arbeid med å forbedre kvalitet og bærekraft i ullproduksjonen, slik at marginaliserte bønder er i bedre stand til å tilfredsstille markedskrav og nye standarder, og dermed forbedre sitt inntektsgrunnlag

Prosjektaktiviteter i 2022 har i stor grad vært rettet mot kompetanseheving og veiledning for bønder og andre aktører i sør-afrikansk ull- og mohairproduksjon. Prosjektet har særlig søkelys på marginaliserte bønder som operer på såkalt 'communal land', og har bidratt med kursing, veiledning, og ressurser for 15 'shearing

shed associations' i Joe Gqabi distriktet. Produksjonsrådgiverne og andre ansatte i NWGA har fått økt kompetanse innen relevante temaer, som bærekraftsstandarder, klimaendringer (og resiliens) og kjønnsperspektiver i ullsektoren. Man har i tillegg utviklet og gjennomført kursing for aktører i prosesserings- og videreforhandlingsleddet. Produksjonsrådgiverne har hatt omfattende kontakt med, og vært en viktig støtte for bøndene, men det er ønskelig å øke andelen kvinnelige bønder som benytter seg av disse tjenestene. En milepæl ble nådd i oktober 2022, da 10 'shearing shed associations' ble sertifisert i henhold til Sustainable Cape Wool Standard (SCWS).

I februar 2022 arrangerte vi det første dialogforumet for medlemmer av Etisk handel Norge og produsenter av ull og mohair i Sør-Afrika. Av EHNs medlemmer deltok 11 virksomheter.

Prosjektleder Kaja Elise Gresko i Etisk handel Norge besøkte Sør-Afrika i november 2022. Reisen ble gjennomført med lokale partnere, samt representant fra Norad. Tilbakemeldinger fra både prosjektdeltakere og Norads representant underveis i besøket var svært positive, og det fremkom tydelig at prosjektet allerede har gitt positive ringvirkninger for involverte grupper.

Bærekraft 17

Bærekraft 17, prosjektet for samordning og økt effekt for etisk handel i offentlig sektor, gikk i 2022 fra pilotfase til en videreføringsfase. Prosjektet ledes av Jonas Ådnøy Holmqvist i Etisk handel Norge. Det er gjennomført en evaluering av pilotfasen og gjort enkelte endringer i oppsett for å videreføre positive resultater fra pilotfasen. Bærekraft 17 legger til rette for erfaringsdeling, kompetansebygging og utvikling av felles krav. Arbeidet er organisert i kategoriteam som adresserer viktige kategorier for offentlige oppdragsgivere med høy risiko.

Bærekraft 17 har i perioden spesielt sett på risiko innenfor IKT og jobbet bredt med risiko innen kategorien Bygg og anlegg. Kategoriteamet for Bygg og anlegg er ledet av Statkraft og har gjennomført en rekke bransjemøter med høyriskosektorer som naturstein og elektro i tillegg til et møte med solcellebransjen. Avskogingsfrie leverandørkjeder: **Les mer om prosjektet i saken om Brasil.**

Gjennom prosjektet bidrar Etisk handel Norge blant annet til å styrke NWGAs arbeid med å forbedre kvalitet og bærekraft i ullproduksjonen, slik at marginaliserte bønder er i bedre stand til å tilfredsstille markedskrav og nye standarder (Foto: Kaja Elise Gresko)

Våre medlemmer:

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn – Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer

Etisk handel Norge
Hausmanns gate 19, 0182 Oslo

Telefon: +47 21 09 04 90
etiskhandel.no

Etisk handel Norge Årsrapport 2022

Produsert av BOLT.as

Har du spørsmål om bærekraft, etisk handel, eller åpenhetsloven? Ta kontakt med oss på etiskhandel.no. Eller kom innom våre lokaler i Hausmanns gate 19.

Leder

Vannrisiko

Rana Plaza-kollapsen

Åpenhetsloven

Kurs & Arrangementer

Tvangsarbeid i Xinjiang

Veien til Etisk handel Norge

Stormberg 25 år

Topp 10 produsentland

Medlemsstatistikk

Levelønn — Hva er det?

Brasil, regnskog og soya

Hjemmearbeidere

Prosjekter

Våre medlemmer